

**JIHOMORAVSKÝ KRAJSKÝ VÝBOR KSČ V BRNĚ V LETECH
1968–1971. OD SRPNOVÉ OKUPACE K PORÁŽCE REFORMNÍCH
SIL A „VÍTĚZSTVÍ“ NORMALIZAČNÍHO REŽIMU I***

RADEK SLABOTÍNSKÝ

The South Moravian Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in Brno belonged since the early sixties to a very significant party body in which a reform movement gradually crystallized attempting to democratize not only the Communist Party of Czechoslovakia in Brno but also individual areas of social life, hence the whole Czechoslovak society. It was primarily a group of leading officials of the regional party committee headed by Chief Secretary Josef Špaček who realised the need of fundamental changes of the political system itself and in the spirit of greater democratization and openness to various social groups of the population. His efforts were crowned at least by a partial success mainly in the first half of 1968 when they succeeded to get through some reform steps into life despite many accumulated problems from the past twenty years of the communist government monopoly and at the cost of painful compromises. Promisingly developing reform movement within the South Moravian regional party organization and the regional committee was, however, forcibly closed in August 1968 by arrival of the occupation forces to Czechoslovakia and a consequent standardization regime that not only negated the whole after January political development, but also many of its first leaders were publicly gibbeted so that afterwards it transferred its interest to officers and members of all organs and components of the Communist Party, hence all the organs and organizations of political, public, social and economic life.

Key words: South Moravian Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia; The Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia; the occupation of Czechoslovakia; reformists; conservatives; normalization regime; purge.

Okupace a Jihomoravský krajský výbor Komunistické strany Československa (srpen 1968)

V červnu až srpnu 1968 vyvrcholil nátlak ze strany některých socialistických zemí v čele se Sovětským svazem a očerňování vedení KSČ a celého polednového politického vývoje v Československu sdělovacími prostředky těchto států, což vyvolávalo negativní reakce českosloven-

* Článek se věnuje problematice politické činnosti Jihomoravského krajského výboru Komunistické strany Československa v Brně (dále Jm KV KSČ v Brně) v uvedeném období. Zachycuje vývoj a výsledky postupného prosazování normalizační politiky v jednotlivých fázích procesu. Je postaven primárně na studiu dochovaných záznamů v archivních pramenech. Hlavním zdrojem informací se stal rozsáhlý archivní fond G 593 Jm KV KSČ v Brně, který je uložen v Moravském zemském archivu v Brně (dále MZA) a jako doplňující materiál byly použity deník Jm KV KSČ v Brně *Rovnost* a vybrané práce věnující se z obecného i konkrétního hlediska otázkám potlačení tzv. Pražského jara a následné normalizaci. Neexistence jakékoliv vědecké studie na uvedené téma ztěžovalo pohled na zkoumanou problematiku. Jsem si vědom úskalí, které z této skutečnosti vyplývaly, zejména pro vyvození jakýchkoliv relevantních závěrů a ve vztahu k možnosti provést srovnávací analýzu. Přesto se domnívám, že by práce mohla mít svůj smysl a význam.

ské veřejnosti, která pořádala podpisové a veřejné akce na podporu politického vedení v čele s Alexandrem Dubčekem a veřejné sbírky na poklad republiky. Tento obrovský pohyb uvnitř společnosti a také její vzájemná soudržnost a jednota byly vážně narušeny vojenskou invazí vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968. Příchod vojsk byl pro drtivou většinu obyvatel zcela neočekávaný a znamenal pro ně opravdový šok, stejně jako pro většinu členů KSČ. Zatímco vojensky byla akce připravena velmi dobře, politicky zcela selhala. Příchod vojska narazila na všech místech republiky na pasivní rezistenci, někde dokonce na projevy nepřátelství ze strany československých občanů. Nepodařilo se ustavit kolaborantskou vládu, která by zpětně invazi legitimizovala a následně rozdrtila reformní hnutí. Odpor obyvatel mohutně podporovaly hromadné sdělovací prostředky, v Československu proběhla na výzvu odborového svazu protestní generální stávka a v Praze-Vyšochanech se uskutečnil mimořádný XIV. sjezd KSČ, který intervenci jednoznačně odsoudil, potvrdil dosavadní reformní kurz a zvolil nové vedení KSČ.

Také v Brně a celém Jihomoravském kraji postupovala invazní vojska při obsazování strategických cílů podle předem schváleného plánu, což se neobešlo bez ztrát na lidských životech z řad obyvatel kraje a mělo za následek obrovské materiální škody a především ztrátu posledních zbytků důvěry veřejnosti ve světové komunistické hnutí. Reakce na nepřátelský akt „spřátelených“ pěti socialistických zemí na sebe nedala dlouho čekat. Kromě obrovské vlny odporu ze strany obyvatel Jihomoravského kraje se aktivizoval Jm KV KSČ, který se zcela spontánně postavil do čela těchto neorganizovaných protestů. Mimořádná aktivita krajského výboru byla velmi příkladná a ukazovala nesmiřitelnost jeho členů s okupací. Permanentní zasedání představenstva Jm KV KSČ v Brně měla za následek mobilizaci téměř všech členů krajského výboru a také podřízených orgánů, které pak dle jeho pokynů působily na obyvatele kraje. Práci krajského výboru v těchto kritických dnech řídil tajemník Alfréd Černý, který tak mohl zúročit svoje organizační schopnosti. Navíc se celému krajskému výboru KSČ dostalo „ocenění“ ze strany obyvatel kraje v podobě akceptace vedoucí úlohy komunistů v těchto dnech drtivou většinou nestranné veřejnosti, která především oceňovala pevný postoj členů krajského výboru ve věci odporu proti okupaci. V brzkých ranních hodinách 22. srpna se sešlo představenstvo Jm KV KSČ, které hodnotilo situaci v kraji, a vedením rozhovorů s velením okupačních jednotek pověřilo ze svého středu Karla Neuberta. Na pořad jednání se také dostala kritická zásobovací situace a problémy ve zdravotnické službě a možnosti jejich řešení.¹ Na uvedenou schůzi navazovalo večerní plenární zasedání krajského výboru, které schválilo prohlášení představenstva Jm KV KSČ v Brně k politické situaci, pověřilo členy představenstva jednat jménem pléna a řídit krajskou stranickou organizaci v duchu prohlášení.² Bez zajímavosti také jistě nebylo zvolení 13 členů krajské organizace KSČ v čele s vedoucím tajemníkem Josefem Špačkem a tajemníkem Jaroslavem Šabatou za představitele nového ústředního výboru (dále ÚV) KSČ.³

Prohlášení vyslovilo jednoznačnou podporu výsledkům mimořádného XIV. sjezdu KSČ a nově zvolenému vedení KSČ, stejně jako odsoudilo „zrádce“ Aloise Indru a distancovalo se od jeho aktivit. Zároveň ocenilo jednotu obyvatel Jihomoravského kraje a jeho postoj v průběhu generální stávky dne 23. srpna, kdy se stalo Brno mrtvým městem. Tímto způsobem tak bylo dáno najevo pohrdání okupanty. Na závěr svého stanoviska vyhlásilo plénum požadavek, aby všichni naplnili své síly k odchodu okupantů, protože jen „svobodná země může rozhodovat

¹ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Představenstvo KV – rok 1968, k. 107, inv. č. 53, zápis ze schůze představenstva JmKV KSČ v Brně, která se konala dne 22. srpna 1968. Představenstvo zároveň žádalo sovětskou stranu, aby se oficiálně vyjádřilo k usmrčeným československým občanům, k jejichž zabítí nebyl důvod.

² Mandát představenstvu KV KSČ. Rovnost, 23. 8. 1968, s. 1.

³ Členové nového ústředního výboru KSČ z našeho kraje. Rovnost, 23. 8. 1968, s. 1.

o svém osudu, i o případném vyhlášení neutrality!“.⁴ Okupační síly si byly vědomy své politické slabosti, stejně jako pevného postoje obyvatel k okupaci. V této souvislosti žádaly odvolání názvu okupace pro vojenský zásah, stejně jako zastavení veškeré politické kampaně především proti sovětským vojákům a umožnění zásobování vojsk vodou. Zatímco zásobování bylo ústy tajemníka Černého přislíbeno, politická kampaň neměla být odvolána, stejně jako byl opětovně žádán odchod všech okupačních vojsk z Československa.⁵

Plenární zasedání Jm KV KSČ, které se sešlo 27. srpna, mělo potvrdit usnesení předsednictva krajského výboru ze stejného dne, které bylo motivováno snahou nedopustit ozbrojený odpor proti okupantům a zároveň mělo dokázat jednotu vrcholného orgánu krajského výboru. Po zjištění obsahu tajného protokolu jako výsledku moskevských jednání se všichni přítomní shodli na nesouhlasu s tímto materiálem, plně se stavěli za závěry a usnesení mimořádného XIV. sjezdu KSČ a za politickou činnost krajského výboru od 21. srpna. Následně odsouhlasené a částečně upravené usnesení, adresované plénu ÚV KSČ, odsoudilo přijaté závěry moskevského protokolu s připomenutím, že „*stranická i občanská veřejnost nepřijme kompromis, který by byl v rozporu s usnesením mimořádného XIV. sjezdu*“.⁶ V jednotlivých bodech pak stanovisko požadovalo setrvání vedoucích představitelů KSČ Alexandra Dubčeka, Františka Kriegla, Josefa Smrkovského, Oldřicha Černíka, Josefa Špačka a Čestmíra Císaře v jejich vrcholných stranických a státních funkcích, bezpodmínečný a okamžitý odchod všech okupačních vojsk z Československa, nepřipustit anulování výsledků mimořádného XIV. sjezdu KSČ a na něm řádně zvoleného ÚV KSČ, zbavit všechny zrádce jejich stranických či státních funkcí a pohnat je před stranické komise či občanské soudy, kde by se zodpovídali ze svých zločinů, a nakonec signatáři zdůraznili právo Československa zvolit si při budování socialismu svou vlastní cestu.⁶ Členové pléna rovněž přijali usnesení k výsledkům moskevských jednání. V něm uvedli, že bylo přijato pod nátlakem, odsoudili slova o kontrarevoluci, která v Československu nebyla, zato ocenili, že i v nenormálních podmínkách, zaviněných brutální okupací, zůstala jednota KSČ a veřejnosti pevná. Odmítli ztotožnit se se závěry tzv. moskevského protokolu, protože jim v tom bránilo „*komunistické přesvědčení i prostá lidská čest [...]*“.⁶ Požadovali, aby v Moskvě uzavřené dohody projednaly Národní shromáždění a komunistická strana a aby s nimi souhlasila celá veřejnost. Na závěr vyjádřili naději, že se Dubček a prezident republiky Ludvík Svoboda přihlásí k závěrům mimořádného XIV. sjezdu a všichni zvolení na sjezdu do ÚV KSČ zůstanou ve svých funkcích.⁷

Kritická situace hromadných sdělovacích prostředků, která se projevovala opakovaným obsazením jejich redakcí a přímými zásahy do jejich práce, vedla předsednictvo k zaslání velmi ostrého protestu velitelství okupačních vojsk. V něm předsednictvo požadovalo, aby vojáci přestali střežit objekty brněnských tiskáren, rozhlasu a televize, nezasahovali do práce redakcí a zastavili provádění cenzury a nátlaku na členy redakcí a pracovníky tiskáren a uvolnili dálkopisné a telefonní spoje.⁸

S podrobnějšími informacemi o průběhu a závěrech moskevských jednání a úkolech pro další práci KSČ, vyplývajících z uzavřených dohod, přišel seznámit členy předsednictva Jm KV

⁴ *Jednalo předsednictvo krajského výboru KSČ*. Rovnost, 24. 8. 1968, s. 1.

⁵ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1968, k. 107, inv. č. 53, zápis ze schůze předsednictva JmKV KSČ v Brně, která se konala dne 25. srpna 1968.

⁶ Tamtéž, diskuse na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 27. srpna 1968; dopis plénu ÚV KSČ.

⁷ *Trváme na lidské tváři našeho čs. socialismu*. Rovnost, 28. 8. 1968, s. 1.

⁸ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1968, k. 107, inv. č. 53, protest předsednictva Jm KV KSČ v Brně velitelé okupačních vojsk gen. Ivanovovi, který byl schválen na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 28. srpna 1968.

KSČ v Brně Jaroslav Šabata na schůzi 29. srpna. Ve své řeči zdůraznil, že je důležité neustoupit z dosavadních pozic a udržet reformní kurz. Vyslovil obavu, že odsouzení výsledků mimořádného XIV. sjezdu KSČ ze strany vedoucích představitelů KSČ v čele s Dubčekem, kteří se zúčastnili moskevských porad, neuzná většina členů nově zvoleného ÚV KSČ. Proto navrhoval nová jednání, která měla překlenout tuto situaci. Po následné diskusi, která se opětovně vyjádřila pro odchod okupačních vojsk z Československa, se předsednictvo přiklonilo k názoru, že politika KSČ v uplynulých dnech plně odpovídala „vůli lidu“, a zároveň vyzvalo všechny komunisty, aby i nadále postupovali jednotně a semkli se okolo Dubčka a jeho lidí ve vedení KSČ. Všichni diskutující si však více než jasně uvědomovali limity reformního kurzu po přijetí moskevských dohod, jak bylo patrné např. ze slov tajemníka Černého, který rezignovaně konstatoval: „*Jaká je záruka pro další rozvoj? Prakticky vůbec žádná. Okupace se může opakovat, kdykoliv se naše zájmy dostanou do rozporů se zájmy Sovětského svazu ve střední Evropě.*“⁹

Vyslovený důrazný nesouhlas krajského výboru s výsledky tzv. moskevského protokolu byl zčásti zmírněn po plenárním zasedání Jm KV KSČ dne 3. září. Na něm se jeho členové seznámili s právě skončeným zasedáním ÚV KSČ, jehož výsledkem byl obměněný ústřední výbor. Nově bylo do nejvyššího stranického orgánu kooptováno 80 členů, zvolených na vysočanském mimořádném sjezdu. Tento přijatý kompromis oslabil odpor stranické veřejnosti proti anulování výsledků mimořádného XIV. sjezdu jako jednomu z požadavků moskevských jednání. Předsedající schůze Černý zdůraznil, že k tomuto kroku přispěla nová realita, a to přítomnost okupačních vojsk v Československu, jejichž odchod zůstává i nadále hlavním cílem Jm KV KSČ v Brně. Jak však poznamenal, bylo nutné tuto realitu uznat a vycházet z ní při naplňování akčního programu krajské stranické organizace v praxi, což také členové krajského výboru přijali v následujícím usnesení, jehož prostřednictvím schválili postup nejvyššího stranického orgánu v kraji v uplynulých dnech, opětovně vyzdvihli jednotu straníků a nestranické veřejnosti, vyjádřili podporu reformnímu vedení KSČ a vyslovili souhlas se závěry právě skončeného zasedání ÚV KSČ, jež chápali jako „*opatření, která respektují danou realitu.*“¹⁰

Počátky normalizačního režimu (září 1968 – duben 1969)

Nově nastupující „normalizace poměrů“ v sobě skrývala značná omezení polednového kurzu. První z nich, uskutečňované dle ustanovení moskevských jednání, spočívalo v odchodu nejvíce „zkompromitovaných“ osob, které se angažovaly v reformním hnutí ze svých funkcí, a to nejdříve v ústředním stranickém a státním aparátu. Druhý nezbytný předpoklad „úspěchu“ normalizace lze spatřovat v omezení svobody slova a v likvidaci všech opozičních uskupení. Vyjadřovaná beztrestnost osob, které se stavěly do opozice či na odpor dosavadní reformní politiky, a jejich setrvání ve funkcích v KSČ a dalších orgánech státní správy a společenských organizací podlamovaly důvěru veřejnosti v další pokračování polednového vývoje a také ve vedení KSČ. To bylo limitováno ve své činnosti nejen dalším stupňováním politického tlaku ze strany vedoucích představitelů Komunistické strany Sovětského svazu, ale také útoky konzervativních sil uvnitř samotné KSČ.

Krajský výbor KSČ byl ve svém úsilí pokračovat v reformním kurzu limitován těmito skutečnostmi, i když se snažil v podzimních měsících roku 1968 udržet z tohoto kurzu co nejvíce. Posrpnová politická realita se projevila v hodnocení moskevských dohod, se kterým vystoupil na stranickém aktivu v Břeclavi 5. září Alfréd Černý, a v nastínění dalšího vývoje. Po rozboru

⁹ Tamtéž, zápis ze schůze rozšířeného předsednictva Jm KV KSČ v Brně, které se konala dne 29. srpna 1968.

¹⁰ *Vše pro odchod cizích vojsk. Ze zasedání krajského výboru KSČ a KKRK. Rovnost, 4. 9. 1968, s. 1, 4.*

jednotlivých článků označil přijatou smlouvu za jednoznačný sovětský diktát a „*vítězství zbraní hrubé síly*“ a poté kritizoval celou sovětskou zahraniční politiku a její pohled na československý vnitropolitický vývoj. Pozastavil se nad zpochybnutím specifické československé cesty vedoucí k socialismu. Dodal však, že vedoucí představitelé KSČ podcenili mezinárodněpolitické faktory a postoj zemí Varšavské smlouvy, stejně jako vojensko-politické zájmy Sovětského svazu ve střední Evropě. Z toho důvodu usuzoval, že pokud se zájmy jakéhokoliv státu zkříží s velmocenskými zájmy Sovětského svazu, musí tento stát tvrdě narazit a nést následky své samostatné politiky. Po kritických slovech, pronesených na adresu Sovětského svazu, Černý načrtl první kroky nastupující normalizace. Zopakoval, že pokračovat v dosavadním vývoji neskýtá žádnou záruku a nemá do budoucna perspektivu. Od této tvrdé reality se měl odvíjet další postup komunistické strany v nejbližším období: zajistit odchod okupačních vojsk, zabezpečit konsolidaci života, tj. prosadit normalizaci a obnovit vedoucí úlohu KSČ ve změněných politických a společenských podmínkách. Prakticky to znamenalo obnovit cenzuru hromadných sdělovacích prostředků, zastavit kritiku bezpečnostních orgánů, zakázat opoziční politická uskupení (K 231 a KAN), přepracovat kádrovou politiku KSČ a ukončit očerňování lidí, kteří měli negativní názor na polednový vývoj, a tím zastavit štěpení strany.¹¹

Zajímavě se v tomto období jeví hodnocení politické situace v kraji od ledna 1968, projednané v předsednictvu Jm KV KSČ dne 12. září. Již na začátku materiál konstatoval, že celé polednové období bylo poznamenáno permanentními krizovými momenty v KSČ i ve společnosti. Zvláště situace, kdy na jedné straně stály progresivní síly a na straně druhé konzervativci, vyvolávala v komunistické straně mnohé těžkosti. Přesto se podařilo uhájit jednotu KSČ a společnosti, která se nejvíce projevila v jednoznačném odporu proti okupantům. Co však bylo u nestranické i stranické veřejnosti přijímáno jen s velkými obtížemi, byly výsledky srpnového zasedání ÚV KSČ, které „*vyřazují z funkcí ty představitelé, kteří mají plnou důvěru lidí, a ponechávají ve funkcích ty, kteří důvěru lidí zklamali a jejichž zamítavý postoj k polednovému vývoji je ve straně i ve společnosti notoricky známý*“. Z toho plynula nedůvěra veřejnosti v Dubčekovo vedení, které sice hovořilo ve prospěch polednové politiky, praktické kroky pro další realizaci proreformního kurzu však nedělalo. Také uvnitř KSČ probíhala diferenciací názorů na celé polednové období. Kriticky se k této otázce podle autorů zprávy stavělo 20 % členské základny, další straníci propadali depresi a beznaději z dalšího vývoje.¹²

Nejistota, která panovala u mnoha stranických organizací, vyvolala u předsednictva Jm KV KSČ potřebu vydat jasné stanovisko k vnitropolitické a vnitrostranické situaci. Pro celou jihomoravskou stranickou organizaci měl být následující vývoj určen plněním moskevských dohod, protože jen jejich realizací se měla udržet polednová politika KSČ. Jednoznačně byla ve stanovisku proklamována podpora všem krokům Dubčekova vedení KSČ a snaha udržet z polednové politiky co nejvíce, tedy provádět normalizaci pozitivním způsobem.¹³

Na pořad jednání předsednictva 19. září se dostala také otázka zdůvodnění sporných pasáží ze Šabatova vystoupení na schůzi dne 29. srpna 1968, která u části funkcionářského sboru vyvolala rozhořčení a nepochopení. Šabata zcela v duchu svého přesvědčení a z pozice progresisty ve svém vystoupení opakoval slova, která na zmíněné schůzi pronesl. Opět odsoudil okupaci

¹¹ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Referáty tajemníků KV KSČ, referát Alfréda Černého, tajemníka KV KSČ, který přednesl na stranickém aktivu v Břeclavi dne 5. září 1968.

¹² MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1968, k. 107, inv. č. 53, tištěný materiál hodnocení vývoje politické situace v Jihomoravském kraji k 9. září 1968, který projednávala schůze předsednictva JmKV KSČ v Brně dne 12. září 1968.

¹³ Tamtéž, stanovisko předsednictva KV KSČ k vnitropolitické a vnitrostranické situaci, které vyjádřilo na své schůzi dne 19. září 1969.

jako násilný akt vměšování se do vnitřních záležitostí suverénního státu, vyjádřil obavu, že by se tzv. moskevský protokol mohl stát východiskem pro novou politiku KSČ, a ne jen nutným kompromisem a s tím souvisejícím hledáním viníka v celém polednovém vývoji. Nesouhlasil také s anulováním tzv. vysočanského sjezdu, který dle jeho názoru „překračuje rámeček nutného kompromisu a oslabuje odhodlání strany pokračovat v polednové politice“. Šabatova řeč zapadala do celkového hodnocení politického vývoje v Jihomoravském kraji, které hovořilo o diferenciaci názorů uvnitř KSČ. Následující diskuse byla motivována pokusem zbavit Šabatu funkce v předsednictvu krajského výboru, jak to dokazovala i slova Josefa Solaře, který charakterizoval tuto snahu následujícím způsobem: „*Odpor proti s. Šabatovi je motivován odporem proti určité politice.*“ Zatímco Josef Solař, Vladimír Lenc či Ladislav Manoušek se za jeho setrvání ve funkci tajemníka krajského výboru jasně postavili, Michal Holčák, Stanislav Máca či Ludmila Kusáková zastávali názor, že by měl Šabata zvážít své další působení ve funkci. Šabata se svému odchodu nebránil, jen se vyslovil, aby tak mohl učinit až ve vhodné chvíli. Následné usnesení schválilo setrvání Šabaty ve funkci s tím, že na příštím plenárním zasedání měl vystoupit se stanoviskem k množství se kritice na svou osobu.¹⁴

K otázce diferenciaci uvnitř KSČ se Šabata vyjádřil v článku, který otiskl deník *Rovnost*. Tento opětovně zaváděný politický termín charakterizoval jako snahu části politiků KSČ rozbít proklamovanou jednotu, která pro ně mohla být nepohodlná. Jednotu nacionalistickou nahrazují, podle jeho slov, mnohem horší jednotou internacionální, jejíž zdroj nepocházel z Československa, ale byl sem importován ze Sovětského svazu, aby se zde účinně a viditelně reprezentoval v podobě mnoha domácích pomocníků.¹⁵

„Pozitivní“ přístup k politice normalizace se opět projevil při projednávání politické situace v kraji v říjnu 1968 na plenárním zasedání Jm KV KSČ. Byl to akt, který se snažil udržet všechny výdobytky polednové politiky, a to v podmínkách pokračující okupace Československa, a zároveň projev ofenzivní obrany proreformních sil ve vedení krajského výboru. Referát k této otázce přednesl tajemník Černý, který zdůraznil, že krajský výbor nebude revidovat postoje, které zaujímal v srpnových dnech. Opakoval tezi o socialistickém a marxistickém charakteru československé demokracie, která však byla zneužívána pravicovými silami (o konzervativních a dogmatických silách uvnitř KSČ však v referátu nebylo ani slovo). Zároveň však připomenul, že místo Československa je v socialistickém společenství. Národní frontu charakterizoval jako uzavřený pluralitní politický systém, znemožňující jakýkoliv vznik opozičních stran či uskupení. Pozornost věnoval také jednotlivým oblastem společenského života a s uspokojením konstatoval, že se podařilo nastartovat demokratizační proces bez ohledu na těžkosti. Situaci uvnitř KSČ hodnotil jako krizi, kterou však zapříčinilo staré novotnovské vedení, jehož pohrobci znovu „vystrkují růžky“, svým počínáním směřují k revizi akčního programu KSČ a moskevské dohody stavějí proti polednové politice, a všechny, kteří stáli proti tzv. moskevskému protokolu, hodnotil jako nepřátele. Černý se neztotožňoval s názorem, že polednová politika byla nacionalistická a protisovětská a v této souvislosti odpověděl, že to byl systém socialistické demokracie s důrazem na lidovou, protibyrokratickou a skutečně demokratickou politikou. Nešlo tedy o to opustit socialismus. Srpen však tento vývoj zabrzdil a vytvořil novou realitu, v níž je třeba „snažit se formulovat podstatu polednové politiky novým způsobem, v souladu s novými podmínkami, musíme ji hájit proti snahám nahradit ji novou politikou, tj. fakticky proti snahám vrátit se k předlednové politice“. Tato nová politika však, jak Černý řekl, ztrácí důvěru lidí, kteří nevěří „naším tvrzením o pokračování polednové politiky“. Proto na závěr svého vystoupení

---

¹⁴ Tamtéž, prohlášení soudruha Šabaty, diskuse a usnesení.

¹⁵ ŠABATA, J.: *O politické tvářnosti národa*. *Rovnost*, 20. 9. 1968, s. 3.

apeloval na všechny přítomné, aby na tyto projevy nedůvěry veřejnosti odpovídali jen „*tvrdou a nesmlouvavou pravdou*“.¹⁶

Tato upřímná slova, obhajující reformní kurz KSČ, však nacházela uvnitř krajského výboru stále méně zastánců, naopak do popředí se dostávali funkcionáři, kteří se sice s polednovou politikou také „zapletli“, ale jen do té míry, že se ukázali být vhodnými nástroji k uskutečnění přechodu k normalizačnímu režimu a porážky reformního proudu uvnitř KSČ. Ukázala to diskuse na plénu krajského výboru k případu Jaroslava Šabaty, který se již podruhé musel zpovídat ze svých „hříchů“ důsledného zastánce a protagonisty polednové politiky v Jihomoravském kraji. Diskusi řídil Černý, který připomenul, že Šabatova záležitost se dostala na pořad jednání z důvodu kritických hlasů členské základny na jeho adresu. Doplnil, že předsednictvo se vyslovilo pro setrvání Šabaty ve funkci tajemníka Jm KV KSČ v Brně, a to z důvodu „*odmítnutí tendencí, které chtějí krajský výbor a jeho představitele puncovat jako pravičáky, které obviňují kraj z pravičácké, revisionistické a nacionalistické politiky. Není pochyb o tom, že odchod jednoho pracovníka by mohl postupně vyvolat řetězovou reakci a stupňování požadavků.*“ Plénu tudíž navrhl, aby nesouhlasilo se Šabatovým odchodem z funkce, protože pro tento krok neexistovaly politické důvody. Poté se slova ujal sám Šabata a hovořil o kritice, která se snesla na jeho hlavu od některých představitelů vedení KSČ na plenárním zasedání ÚV KSČ 31. srpna. Šabata zopakoval, že na sdělenou kritiku nereagoval, nýbrž vyslovil zásadní postoj k výsledkům moskevských rozhovorů, za kterým si nadále stojí a nehodlá na něm nic měnit. Členy pléna upozornil, že hodlá ve své funkci setrvat, a to ne s ohledem na svoji osobu, ale na politickou linii, kterou zastává, a v ní bojovat proti všem nepodloženým obviněním a kritickým hlasům. Následná diskuse, byť hodně osobní a kritická, však prozatím nepotvrdila převahu normalizačních sil uvnitř krajského výboru, což se také projevilo v usnesení požadujícím setrvání Šabaty v dosavadní funkci a v udělení souhlasu se Šabatovým vystoupením s výhrůžnou poznámkou, která směřovala k ústředním orgánům KSČ, že „*KV KSČ si nedá v žádném případě a nikým vzít právo rozhodovat o funkcionářských kádrech v našem Jihomoravském kraji.*“¹⁷ Zdálo se, že reformní síly zvítězily a tímto vítězstvím získaly mocnou morální zbraň k další obraně polednové politiky, bylo to však jen vítězství Pyrrhovo, jak měly ukázat již nejbližší týdny. Sílu reformistů prověřily také oslavy 50. výročí vzniku samostatného Československa, které proběhly zcela v jejich režii jak po obsahové, tak po organizační stránce a setkaly se s velkou podporou široké veřejnosti.

Rozdílné pozice členů krajského výboru se velmi dobře projevily v diskusi při projednávání návrhu rezoluce o hlavních úkolech strany v příštím období. Část rezoluce se totiž věnovala hodnocení polednového vývoje v KSČ a ve společnosti. Zatímco Šabata, Lenc, Černý, Čejka či Manoušek se vyjádřili pozitivně, i když kriticky na adresu polednové politiky a celého společenského vývoje, Holčák, Neubert, Čech či Filipenský prozatím opatrně, zato však s důrazem na jednotlivosti kritizovali polednový vývoj, kdy jedna krize střídala druhou. Všichni se však shodli na tom, že předložená rezoluce není analýzou předchozího období, ale jen jakousi charakteristikou, která bude muset být více rozpracována, s nutností ukázat na konkrétních příkladech pozitivní i negativní stránky polednové politiky. Především však materiál ještě stále zastával tezi o pokračování polednové politiky a jejím prosazování krajským výborem, jak o tom v závěru diskuse hovořil Alfréd Černý.¹⁸ Dle připomínek diskutujících byla rezoluce přepracována a ode-

¹⁶ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1968, k. 32, inv. č. 23, referát A. Černého k současné politické situaci, který přednesl na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 14. října 1968.

¹⁷ Tamtéž, záležitost J. Šabaty.

¹⁸ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1968, k. 107, inv. č. 53, diskuse k návrhu rezoluce o hlavních úkolech strany, která proběhla na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 29. října 1968.

slána na ÚV KSČ, které si vyžádalo pro své listopadové plenární zasedání stanoviska všech předsednictev jednotlivých krajských výborů KSČ.

Plenární zasedání ÚV KSČ, které se konalo v Praze ve dnech 14.–17. listopadu 1968, mělo výrazně jiný výsledek, než jaký očekávali představitelé reformního křídla uvnitř Jihomoravského krajského výboru KSČ. Především se podařilo stoupencům protireformních sil za pomoci realistické skupiny uvnitř vedení KSČ přijmout takový návrh rezoluce, která již nebyla tak odmítavá k srpnové okupaci, stejně tak se v dokumentu objevily pasáže výkladu politického vývoje v Československu přibližující se sovětskému stanovisku. Celkově se rezoluce stala vnitřně rozporuplnou. Obsahovala sice většinu prvků reformního programu, na druhé straně vedla k dalšímu posílení vedoucí úlohy KSČ ve společnosti a zdůraznila permanentní boj proti pravicovému nebezpečí. Návrh podpořila i proreformní skupina v ÚV KSČ, jejíž jednota se ale začala bezprostředně po skončení zasedání drolit. Plénium rovněž schválilo sérii kádrových změn, které postupně vytlačovaly představitele reformu z jejich pozic. Konzervativcům se navíc podařilo znovu odsunout konání mimořádného sjezdu KSČ. Listopadové zasedání sice i nadále považovalo akční program za hlavní programový dokument, ten však doznal množství změn a v mnoha bodech jej nahrazovala právě schválená rezoluce. Reformní komunisté se přijetím tohoto normalizačního textu dostali do defenzívy, která se prohlubovala jen dalšími ústupky.

Přijaté závěry plenárního zasedání ÚV KSČ se brzy projeví v praxi i při projednávání úkolů krajského výboru. Schůze předsednictva Jm KV KSČ se např. v otázce emigrace občanů Jihomoravského kraje (celkem 1 214 dospělých a 204 dětí), kteří opustili Československo po srpnové okupaci, vyjádřila v přijatém usnesení, v němž se jako hlavní důvod odchodu za hranice uváděly lepší finanční a pracovní podmínky a u mladších „romantismus, rozkolísanost a u některých mylná informace o politických poměrech a obavy z politického vývoje v naší republice“. Emigraci odsoudila, když uvedla: „Při posuzování emigrace občanů dospělo předsednictvo KV k přesvědčení, že odchod těchto pracovníků poškozuje náš další vývoj národního hospodářství, vědy, školství i kultury. Zejména v této složité situaci, kdy naše republika potřebuje využít schopností a umu každého občana, nepokládá za správné a v žádném případě za vlastenecký čin opustit republiku.“ Předsednictvo hlavně dráždila skutečnost, že odborníci si odnášejí do zahraničí citlivé materiály, které pak využívají v neprospěch republiky, čímž dochází k poškozování Československa. O jaké materiály mělo jít konkrétně, usnesení nehovořilo.¹⁹

Příprava prosincového pléna krajského výboru předsednictvem Jm KV KSČ v Brně probíhala na jeho schůzi 27. listopadu. Původně se plénium mělo konat již 29. listopadu, ale z vážných důvodů bylo nakonec odloženo. Hlavní příčinu spatřoval tajemník Černý v nepřestávajících útocích některých vedoucích představitelů KSČ na práci krajského výboru a jeho pokračování v polednové politice. Černý na základě této kritiky proto navrhl zamyslet se hlouběji nad dosavadní činností krajského výboru a teprve poté s touto analýzou předstoupit před plénium. O složitosti celé situace nejlépe vypovídala následující diskuse, kde zazněly hlasy jak pro uskutečnění pléna, tak pro jeho odložení. Do celé diskuse se vložil vedoucí tajemník Špaček, který se vyjádřil v tom smyslu, že není nutné celou situaci kolem činnosti krajského výboru dramatizovat, ale že kritické názory na jeho práci jsou názorem jen některých členů ÚV KSČ. Přimlouval se také za odložení pléna, a to až do vyjasnění všech otázek se členy ÚV KSČ. Na závěr diskuse padlo rozhodnutí odložit plénium krajského výboru do doby, až budou vypracovány analýzy činnosti Jm KV KSČ v Brně na základě kritických připomínek z některých okresních organizací KSČ a některých vedoucích funkcionářů KSČ. Zároveň přijalo předsednictvo krajského výboru doporučení zaslat do deníku *Rovnost* zprávu o vyjádření souhlasu s přijetím závěrů listopa-

---

¹⁹ Tamtéž, zápis ze schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 21. listopadu 1968.

dového plenárního zasedání ÚV KSČ.²⁰ Zcela mylně tak interpretovalo jeho výsledky, které považovalo za východisko pokračování polednové politiky v duchu akčního programu. Přijetí závěrů listopadového zasedání ÚV KSČ krajským výborem samozřejmě limitovalo krajské funkcionáře KSČ v jejich rozhodném pokračování v polednové politice. Podřízení se stanoviskům ÚV KSČ z hlediska uplatňovaného principu demokratického centralismu, kdy všechny podřízené orgány měly za povinnost přijmout závěry orgánu vyššího, bylo hlavní příčinou ústupu z dosavadních více či méně pevných postojů při realizaci reformní politiky.

Na stejném zasedání se znovu otevřela diskuse kolem odchodu Jaroslava Šabaty z funkce tajemníka jako reakce na usnesení předsednictva ÚV KSČ z 22. října. Nic nového však neoznalo, jen kritika jeho práce byla o poznání důslednější a navazovala na Šabatovy odpůrce uvnitř ÚV KSČ. Ten však již mezitím dostal nabídku vrátit se učit na brněnskou Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně, což kvitoval s povděkem. Proto sám požádal o uvolnění z funkce tajemníka krajského výboru k 1. lednu 1969, což také předsednictvo krajského výboru přijalo. Špaček však doporučoval, aby Šabata zůstal řadovým členem krajského výboru, protože z této pozice mohl vykonat ještě množství užitečné práce pro KSČ. Konečné slovo v Šabatově záležitosti mělo mít předsednictvo ÚV KSČ, které mělo za pomoci předsednictva krajského výboru vypracovat stanovisko a předložit ho plénu krajského výboru k projednání. Členové předsednictva se poté vyjádřili k návrhu na nového vedoucího tajemníka Jm KV KSČ v Brně. Místo sebe navrhl dosavadní vedoucí tajemník Špaček do této funkce Černého, který jej od srpnové okupace zastupoval. V souvislosti s tím požádal Špaček o uvolnění z funkce. Černý se k návrhu vyjádřil kladně s podmínkou, že se vyjasní vztahy mezi krajským výborem a ÚV KSČ, jinak by nemohl uvedenou funkci zastávat. Po krátké diskusi přijali členové předsednictva hlasováním návrh na zvolení Alfréda Černého do funkce vedoucího tajemníka Jm KV KSČ v Brně. Tento návrh měl být projednán se členy ÚV KSČ a poté předložen ke konečnému schválení plénu krajského výboru.²¹ Reformnímu křídlu uvnitř krajského výboru se tak volbou Černého, byť čekajícím na své potvrzení ve funkci předsednictvem ÚV KSČ, podařilo na krátký čas zbrzdit nástup normalizátorů do vedení krajské stranické organizace. Předsednictvo ÚV KSČ však zvolilo vyčkávací taktiku, s potvrzením Černého do funkce otálelo a nikdy později se k této otázce již nevrátilo.

Dlouho očekávaná analýza politické situace v Jihomoravském kraji a hodnocení činnosti krajského výboru se dostaly na pořad plenárního zasedání Jm KV KSČ v Brně 16. prosince 1968. Protože šlo o první zásadní materiál k této problematice, následující diskuse pokračovala i na lednové schůzi. Přítomné seznámil s tímto materiálem v úvodním referátu Černý. Právě končící rok charakterizoval jako nejvýznamnější mezník ve vývoji KSČ a společnosti od roku 1945. Ve svém věcném a strážlivém hodnocení zdůraznil, že to byl právě krajský výbor, který již před lednem 1968 přicházel se stanoviskem na změnu dosavadního kurzu politické linie KSČ a sám šel ostatním krajům v tomto směru příkladem. Předlednovou situaci hodnotil Černý jako politickou krizi, kterou se nepodařilo do důsledků vymístit ani po prosazení polednové politiky. I přes obtížnost situace se krajskému výboru podařilo uvádět reformní kroky do praxe a prosazovat demokratizační opatření uvnitř krajské stranické organizace i v rámci jednotlivých společenských oblastí. Připomenul, že i když se podařilo zajistit jednotu KSČ a drtivé většiny veřejnosti, existenci protisocialistických sil si krajský výbor uvědomoval a také proti nim postupoval. Aktivita KSČ však byla v této době podlomena vnitřní nejednotností a neschopností provádět otevřenou politiku. Kritiku reformních kroků krajského výboru ze strany konzervativců však Černý označil jako odporující socialismu. Sám se přiklonil k názoru, že v práci krajského výboru se jeho členové dopustili něko-

²⁰ Tamtéž, zápis z mimořádné schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 27. listopadu 1968.

²¹ Tamtéž, diskuse k usnesení PÚV KSČ k Šabatovi, diskuse k návrhu na nového vedoucího tajemníka Jm KV KSČ.

lika chyb, které však pramenily z překonávání starého způsobu politických metod a z často nedůsledného a chaotického prosazování forem nových. Proto navrhoval, že není nutné cokoliv měnit na stávajícím politickém systému, k čemuž se také krajský výbor po srpnu 1968 přihlásil. Všechny kritiky si dovolil důrazně napomenout, aby nechali očernování krajského výboru a jeho některých členů, a pokud už by chtěli kritizovat, aby svá obvinění měli podložena. V závěru první části svého proslovu zdůraznil kontinuitu polednové i posrpnové politiky krajského výboru, i když se uvnitř tohoto orgánu objevily názorové rozdíly. Tento neměnný postoj měl být i nadále uplatňován v činnosti krajské stranické organizace v nejbližším období. Důležitým předpokladem pro tento úkol bylo dle Černého názoru sjednotit „*zdravé jádro strany*“, především stranický aktiv, a zajistit tak ideovou a akční jednotu KSČ. Z následné diskuse vybočil jen příspěvek Jaroslava Šabaty, který se snažil jít až na samou podstatu problému. Především upozornil na rozkol uvnitř ÚV KSČ a varoval před nástupem konzervativních sil ve vedení KSČ, postupným zatlačováním reformistů a snahou diskreditovat celé polednové období a jeho protagonisty před stranicou i nestranickou veřejností a zároveň dopustit návrat před leden 1968. Černý se k názorům, které v diskusi zazněly, vrátil v jejím zhodnocení. Mezi jiným se také dotkl názoru, že někteří čelní představitelé krajského výboru nazývali intervenční vojska okupanty. Na jejich a svoji obranu uvedl, že toto označení používali jen v prvních dnech po příchodu vojsk do Československa a že slovo okupant vyjadřovalo sebeobranu, kterou „*jsme dokazovali nespravedlnost, která se s námi děje, kterou jsme cítili*“. Ohradil se také proti termínu pravičák, kterým někteří kritikové označovali krajský výbor KSČ. Jak Černý uvedl, krajský výbor se vždy stavěl za splnění usnesení stranických orgánů a nikdy nesklouzl k pravicovým postojům, a to ani v případech vyhlášené a v praktické politice uskutečňované socialistické demokracie. V čem se však rozcházel se svými kritiky, bylo hodnocení srpnové okupace, odlišné od názoru ÚV KSČ. Jako zhoubné nebezpečí pro KSČ viděl vytváření skupin a platforem uvnitř strany, které vedou mezi sebou boj o získání politického vlivu. Za předmět sporu označil pojetí dalšího politického vývoje, vztah k listopadové rezoluci ÚV KSČ a vztah k Sovětskému svazu.²²

Prohibující schůze se také s konečnou platností vyjádřila k setrvání Jaroslava Šabaty ve funkci tajemníka krajského výboru. K postupu předsednictva ÚV KSČ se vyjádřilo v dopise plénum vysokoškolského výboru KSČ v Brně. Na Šabatovu obranu uvedlo, že tento postup neodpovídá proklamovanému pokračování polednové politiky, ale je vyjádřením nedůvěry k práci krajského výboru. Zvolený postup poškodil pověst KSČ v očích veřejnosti, s jejíž důvěrou se tak lehkomyslně hazardovalo. Následná diskuse se vrátila k hodnocení Šabatových postojů a názorů, ale do celého obrazu nepřinesla žádné nové skutečnosti. Proto plénum přistoupilo k hlasování, ve kterém se 30 členů krajského výboru (z celkových přítomných 54) vyslovilo pro uvolnění Šabaty z funkce tajemníka krajského výboru.²³ Protireformním silám se tak podařilo odstranit jednoho z nejvýraznějších zastánců a realizátorů polednové politiky a zároveň jednu z hlavních překážek nastupující normalizace na krajském výboru.

Celý spor o Jaroslava Šabatu měl ještě jeden závažný rozměr. Rozbuškou celého sporu se stalo stanovisko parlamentu Brněnského studentského centra, které bylo zasláno všem celo-

²² MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1968, k. 32, inv. č. 23, referát A. Černého k současné politické situaci v kraji, který zazněl na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 16. prosince 1968; diskuse k referátu. MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1968, k. 33, inv. č. 24, diskuse k referátu A. Černého, která zazněla na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 6. a 7. ledna 1969; závěr diskuse – A. Černý.

²³ Tamtéž, k případu J. Šabaty – diskuse plus usnesení, které bylo přijato na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 7. ledna 1969. Na podporu J. Šabaty došlo krajskému výboru několik rezolucí, které se shodně stavěly za pokračování polednové politiky a vyjadřovaly podiv nad jeho odvoláním. Tamtéž, dopis pracovníků Královopolské strojírny Brno z 19. prosince 1968.

závodním a dílenským organizacím KSČ. Studenti v něm vyjádřili pobouření nad slovním útokem předválečného člena strany Emanuela Barši na Šabatu, který proběhl na plenárním zasedání krajského výboru dne 16. prosince 1968, a zároveň tak protestovali proti aktivizaci konzervativních sil uvnitř krajského výboru. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Dopis komise předválečných členů strany vyslovil podiv nad praktikami, které studenti zvolili. Údajně se snažili fyzickým terorem útočit na „*ty síly ve straně, které otevřeně vyslovují svůj názor s cílem sjednotit se na rozumné, reálné politice strany [...]*“. Komise zároveň vyjádřila zklamání nad postojem krajského výboru, který na tyto údajné nedemokratické způsoby zareagoval až se zpožděním. Pozastavovala se nad tím, že krajský výbor se nedostatečně postavil za Baršu ve svém prohlášení, uveřejněném v deníku *Rovnost*.²⁴ Komise se na závěr obracela ke členům krajského výboru se žádostí vyslovit se ke stanovisku parlamentu Brněnského studentského centra, k odpovědnosti funkcionářů KSČ na vysokých školách a vážavosti a nedůslednosti předsednictva Jm KV KSČ v Brně.²⁵ Do středu dění se tak dostával zcela nový „politický hráč“, který měl sehrát v následujících měsících úlohu trojského koně při prosazování normalizace uvnitř KSČ. Za své služby však tito staří členové strany neměli být nikterak odměněni, ale právě naopak, jakmile totiž dokončili svoji „špinavou“ práci, nové normalizační vedení KSČ se k nim otočilo zády.

Vyhrocená a nepřehledná situace uvnitř krajského výboru a množící se útoky na jeho dosavadní činnost z řad protireformních sil, stejně jako tvrdá kritika veřejnosti, měly za následek postupné zatlačování reformistů v krajském výboru do defenzívy. Přesto se však našlo ještě stále dost hlasů, které dokazovaly, že reformisté svůj boj ještě nevzdali, jak to ukázal návrh rezoluce k hlavním politickým úkolům krajského výboru v nejbližším období. Krajský výbor se již poněkolkáté přihlásil k zachování kontinuity polednového a posrpnového politického vývoje na pozadí ideové a akční jednoty. Tato jednota však neměla být rozleptávána žádnými protisocialistickými a také sektářsko-dogmatickými silami. Tato pozitivní normalizační politika měla najít své spojence mezi všemi sociálními vrstvami obyvatelstva s tím, že její vedení si však opětovně nárokovala KSČ. Ústupem z dosavadních pozic byl naopak požadavek normalizace poměrů ve vztazích mezi občany Československa a národy ostatních socialistických zemí. V závěru materiálu apeloval na všechny členy a funkcionáře krajské stranické organizace, aby realizaci reformních myšlenek pomáhali upevňovat a udržovat důvěru lidí v KSČ.²⁶

Tato důvěra však byla na počátku roku 1969 natolik rozrušena, že nepomohly ani podobné výzvy. Navíc se veřejnost v každodenním životě setkávala s ústupky polednové politiky, které v konečné fázi vedly ke zklamání, skepsi a vzrůstající se beznaději. V této napjaté atmosféře nepomohlo ani *Prohlášení předsednictva ÚV KSČ k současné politické situaci*, které tento nejvyšší stranický orgán přijal na své schůzi dne 3. ledna 1969. Stanovisko se snažilo uchlácholit rozhořčenou veřejnost tím, že realizace polednové politiky bude i nadále pokračovat. K tomu však bylo nutné „*ovzdušit klidu a tvůrčí práce*“, které však bylo údajně narušováno různými akcemi, vyvolávajícími nedůvěru vůči vedení KSČ a státním orgánům. Veřejnost, která se domnívala, že těmito nátlakovými akcemi pomůže dalšímu vývoji, měla být přesvědčena o svém

²⁴ *Stanovisko předsednictva KV KSČ*. *Rovnost*, 21. 12. 1968, s. 3. Stanovisko především označilo informace uváděné brněnským vysokoškolským parlamentem za nepravdivé a distancovalo se od nich. Odsoudilo dialog tohoto druhu a formy, který ničil snahu sjednotit všechny zdravé síly v KSČ a ve společnosti.

²⁵ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 33, inv. č. 24, stanovisko komise předválečných členů strany.

²⁶ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 108, inv. č. 54, návrh rezoluce plenárního zasedání KV KSČ a krajské kontrolní a revizní komise (KKRK) k hlavním politickým úkolům v nejbližším období, který přijala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 2. ledna 1969.

omylu. Otevřený dopis vyzněl jako varování a byl v první řadě namířen proti všem, kteří by se v dalších dnech a měsících pokoušeli své zklamání z postupující normalizace veřejně projevit. Následující schůze předsednictva krajského výboru se ztotožnila s textem prohlášení a vydala téměř totožné stanovisko.²⁷

Do této zjištěné atmosféry se tragicky zapsal čin studenta Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Jana Palacha, který se na protest proti postupující normalizaci upálil 16. ledna před budovou Národního muzea. Společnost byla smrtí mladého člověka otřesena a zároveň vyburcována k novým projevům nesouhlasu s politikou vedení KSČ, které s takovým činem nepočítalo, bylo zaskočeno a vyzývalo ke klidu. Se svým stanoviskem k napjaté situaci přišlo rovněž předsednictvo Jm KV KSČ v Brně. Aniž by pochopilo skutečný rozměr této oběti, Palachův čin označilo za nesprávný a neuvážený a v konečném důsledku poškozující úsilí o prosazování polednové politiky. Apelovalo na celou veřejnost, aby se nedala svést na cestu chaosu, ale aby „odpovědně jednala a pracovala“. Zároveň důrazně varovalo všechny ty, kteří by svými neuváženými kroky, především rozšiřováním ilegálních letáků a tiskovin, narušovali klid a bezpečnost, že poneseu za své chování odpovědnost. „Obrácíme se k veřejnosti a především k příslušným odpovědným státním orgánům v Jihomoravském kraji, aby činily rozhodnějšími způsoby přítrž šíření těchto tiskovin, přistihovaly jejich distributory a vyvozovaly z jejich nelegální činnosti závěry v souladu s platnými zákony. Nerozhodnost není na místě, neboť podobné činy vůbec nepřispívají k uklidňování politické situace.“²⁸

Počínající ofenzíva protireformních sil v krajském výboru KSČ přiměla Jaroslava Šabatu k napsání článku *Kdo má jít od „toho“*, který otiskl v únoru 1969 deník *Rovnost* a v němž ukázal pravou tvář konzervativců a podstatu jejich boje proti údajnému pravicovému nebezpečí a za získání většiny v krajském výboru. Nejdříve charakterizoval konzervativní menšinu, která v rámci krajského výboru poprvé semknutě vystoupila na jednání prosincového a lednového pléna Jm KV KSČ v Brně. Podle Šabaty to byli lidé, kteří věděli, co chtějí, ale moc se tím zatím nechlubili. Ve své podstatě jim však šlo o jedno: aby odešli pravičáci z vedení krajského výboru a oni je mohli nahradit. Ve svém boji proti této pravici se neštítali ničeho, každý prostředek jim byl dobrý. Podporu navíc cítili od některých členů vedení KSČ. Tato menšina měla za cíl stát se většinou, a to za pomoci teze, že je nutné postavit boj proti pravici na první místo v práci KSČ. Podle Šabaty byl podstatou pozice této menšiny strach z demokracie a s tím související strach ze ztráty pozic. Proto každý vážnější krok k demokratizaci společnosti cítili jako útok proti sobě. „Proto má hluboce zažraný zlozvyk vidět nepřítel i tam, kde není, dělat nepřítel i z toho, kdo jím není, proto křičí, že socialismus je ohrožen liberálním pravičáctvím.“ Jako farizejové se sice hlásili k myšlenkám ledna 1968, ve skrytu duše však toužili po návratu předlednových poměrů.²⁹ Souhlasné i kritické reakce na Šabatův článek na sebe nenechaly dlouho čekat, redakce *Rovnosti* jich zcela v intencích „otevřenosti všem názorům“ otiskla hned několik. Zatímco Šabatovi odpůrci vytýkali pisateli jeho neustálou kritiku všeho a všech a ironicky dodávali, že nejde o to, kdo má jít „od toho“, ale kdo nakonec půjde „od toho“, zastánci naopak vyzdvihovali Šabatovu odvahu říci naplno, že uvnitř krajského výboru KSČ existuje rozkol, a ukázat prstem na ty, kteří tento rozkol způsobili a dále svou činností způsobují.³⁰

²⁷ Tamtéž, dálnopis předsednictva ÚV KSČ k současné politické situaci a stanovisko předsednictva Jm KV KSČ k současné politické situaci, který projednala a přijala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 4. ledna 1969.

²⁸ Tamtéž, zápis ze schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 23. ledna 1969; stanovisko předsednictva krajského výboru (PKV) k šíření názorů na současnou vnitropolitickou situaci.

²⁹ ŠABATA, J.: *Kdo má jít od „toho“?* *Rovnost*, 21. 2. 1969, s. 4.

³⁰ *Kdo má jít „od toho“ – polemicky. K článku Jaroslava Šabaty.* *Rovnost*, 7. 3. 1969, s. 4; *Kdo má jít „od toho“ – tentokrát většinou souhlasně.* *Rovnost*, 14. 3. 1969, s. 4

Přístup k základním principům fungování strany se promítl i do projednávaného návrhu zásad kádrové politiky a kádrové práce, který schválilo plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně ve dnech 26. a 27. února. Kádrová práce v pojetí krajského výboru neměla být návratem ke komandování a direktivnímu rozhodování o kádrech, ale snahou upevnit vedoucí úlohu strany při obsazování klíčových pozic ve stranickém a státním aparátu. Přítom rozhodující pravomoc v této oblasti měla být nadále v rukách vedoucích pracovníků krajského výboru. Samotný výběr vhodných kádrů se měl řídit dosaženým stupněm kvalifikace a politické předpoklady měly být brány v úvahu až na druhém místě. Plénum krajského výboru se v diskusi také vrátilo k hodnocení politické situace. Někteří členové upozornili přítomné na organizování různých politických akcí v kraji, které z konzervativních pozic útočily proti politice krajského výboru a vyvolávaly tak nedůvěru a napětí uvnitř stranické základny. V následném hlasování byla ustavena komise, která měla vyšetřit tuto protistranickou činnost.³¹

Normalizační režim upevňuje své pozice (duben–prosinec 1969)

Mocnou zbraň získaly konzervativní síly ve dnech tzv. hokejové krize na konci března 1969, kdy ve dvou zápasech porazili českoslovenští hokejisté na mistrovství světa ve Švédsku sovětskou sbornou. Tyto nečekané sportovní úspěchy měly mezi veřejností dalekosáhlou politicky motivovanou odezvu. Nikterak neskrývaná radost z vítězství nad okupantem se zvláště po druhém vítězství změnila v mohutné demonstrace, které proběhly v mnoha českých a slovenských městech. Nahromaděné emoce, hněv a napětí posledních měsíců si vyžádaly svoji daň v podobě několika útoků na sovětské vojenské posádky či instituce. S velkou pravděpodobností šlo o záměrně řízené provokační akce, které měly jediný cíl: ukázat neschopnost československého stranického proreformního vedení řešit nahromaděné problémy a řídit československou společnost. Dubčekovo vedení bylo událostmi značně zaskočeno, a proto také proti účastníkům demonstrací nijak nezakročilo. Také následující politické reakce představitelů ÚV KSČ byly více než vlažné, což se neobešlo bez varovných slov sovětského stranického vedení, které požadovalo nejen omluvu a zatčení pachatelů výtržností, ale především zastření nastoupeného normalizačního kurzu. Na nátlak Sovětů se již 1. dubna sešlo zasedání předsednictva ÚV KSČ, které následující den nad ránem schválilo konečnou verzi prohlášení k hokejovým událostem. Zároveň bylo otištěno ve všech denících, vysíláno v rozhlase a televizi a zasláno krajským výborům KSČ. Zcela v intencích Moskvy přijalo vedení KSČ sovětské hodnocení demonstrací a základní požadavky, které směřovaly ke změně dosavadních metod politické práce a k nastolení tvrdého normalizačního kurzu. Jasně formulované věty nenechávaly nikoho na pochybách, že doba taktizování skončila a vedení KSČ se definitivně rozchází s polednovou politikou. Na prohlášení reagovalo předsednictvo krajského výboru již na své schůzi 3. dubna. Ve svém stanovisku se loajálně ztotožnilo se závěry prohlášení a zároveň shodně s názorem předsednictva ÚV KSČ vyslovilo souhlas se všemi kroky, které měly být podniknuty k zachování veřejného pořádku a k ovládnutí hromadných sdělovacích prostředků.³² Krajská kontrolní a revizní komise Jm KV KSČ v Brně se k tomuto stanovisku zcela v intencích zosřteného normalizačního kurzu připojila svým vlastním prohlášením, které však na rozdíl od předsednictva krajského výboru bylo mnohem více útočné a zároveň jasně ukazovalo, proti komu je namířené. *„Krajská kontrolní a revizní komise se pozastavuje nad tím, že někteří členové ÚV KSČ a jeho aktivu ve*

³¹ *Záruky demokracie. Druhý den pléna KV KSČ.* Rovnost, 28. 2. 1969, s. 1, 3.

³² MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 109, inv. č. 54, zápis z mimořádné schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 2. dubna 1969.

svých vystoupeních porušují rezoluci listopadového pléna ÚV KSČ a moskevských dohod, aniž by proti nim byly vyvozeny stranické závěry. Za takovéto situace není možno úspěšně čelit pravicově-oportunistickým a protisocialistickým silám. KKRK je toho názoru, že nestačí jen nabádat k dodržování linie strany a socialistické zákonnosti, ale že je třeba rozhodně vystupovat proti jejich porušování všemi politickými prostředky. Odhalovat všechny nositele pravicových, oportunistických sil bez ohledu na funkce. Proti nepřátelským protisocialistickým silám, které by chtěly rozvrátit naše socialistické zřízení, rozhodně použít všech zákonných prostředků.“³³ Otevřeně se proti prohlášení postavil jen Šabata, který na otázku, zda s ním souhlasí, bez váhání odpověděl: „Nesouhlasím! A můžete to hlásit na celé Brno a na ÚV!“³⁴

Ve vypjaté politické situaci „přiložilo své polínko do ohně“ také stanovisko základních organizací KSČ na Krajské správě (KS) Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Brně, které žádalo prosazení demokratického centralismu na všech úrovních stranických orgánů a vyslovovalo rozpaký nad nerozhodností předsednictva krajského výboru KSČ, které nepřijalo rázná opatření k dodržování veřejného pořádku a k boji proti pravicovým silám. Tímto postojem mělo předsednictvo přispívat jen k prohloubení politické krize místo toho, aby ji pomáhalo řešit. Jako cestu k „nápravě“ stanovisko uvádělo pohnat k zodpovědnosti ty z členů předsednictva, kteří svými postoji a názory pomáhali vytvářet protisovětské a protisocialistické nálady, nesnažili se usměrňovat hromadné sdělovací prostředky, podceňovali pravicové nebezpečí a zpochybňovali rezoluci listopadového pléna ÚV KSČ. Konkrétně byli za tato pochybení dle komunistů na krajské správě SNB zodpovědní Čejka, Šabata, Solař, Šigut, Marčák, Kasal, Pánovec, Lenc, Vondráček, Manoušek, Černý, Pospíšil a Horňák. Na závěr stanovisko žádalo, aby míru stranické odpovědnosti za jejich pochybení zhodnotilo plénum Jm KV KSČ a vyvodilo z toho patřičné důsledky.³⁵ Tato velmi útočná kritika kontrastovala se zcela jiným stanoviskem, které k prohlášení předsednictva ÚV KSČ z 2. dubna vypracoval vysokoškolský výbor KSČ v Brně. Stanovisko polemizovalo s přijatými závěry, které uvádělo prohlášení, a vyslovilo názor, že je zcela v rozporu se smýšlením a postojem drtivé většiny členské základny KSČ. Vedení KSČ navíc vyčítalo, že zpochybňovalo označovat srpnový zásah vojsk Varšavské smlouvy jako okupaci, snažilo se z hromadných sdělovacích prostředků vytvořit slepý nástroj své politiky, v podřízené roli plnilo jen stupňující sovětské požadavky, hlavní nebezpečí vidělo v pravicovém oportunismu místo v dogmaticko-sektářských silách, nedostatečně se distancovalo od frakční politiky Gustáva Husáka a dalších, svou politikou umrtvovalo aktivitu členské základny a nedostatečně bojovalo za ztracenou důvěru veřejnosti. Tyto oprávněné požadavky měly na jednáních pléna ÚV KSČ prosazovat členové předsednictva Jm KV KSČ v Brně, protože „nemůžeme brát neustále odpovědnost za usnesení, která nevedou k upevňování autority strany, a tedy ani k správnému uskutečňování její vedoucí úlohy“.³⁶

³³ Stanovisko jihomoravské kontrolní a revizní komise KSČ. Rovnost, 4. 4. 1969, s. 3.

³⁴ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 109, inv. č. 54, reakce J. Šabaty na prohlášení předsednictva ÚV KSČ z 2. dubna 1969, která zazněla na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 19. dubna 1969.

³⁵ Tamtéž, stanovisko základních organizací KSČ na KS SNB v Brně, které projednala mimořádná schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 10. dubna 1969. Tajemník Černý vypracoval ke stanovisku odpověď předsednictva krajského výboru, ve které uznal oprávněné námitky, týkající se sjednocení strany a posílení demokratického centralismu. Za neobjektivní naopak považoval tvrzení o činnosti předsednictva krajského výboru, která zapříčiňují politickou krizi. Zcela v duchu svých dosavadních názorů se opětovně přihlásil k pokračování polednové politiky v duchu listopadového usnesení ÚV KSČ. MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 33, inv. č. 24, tištěný materiál Návrh stanoviska k dopisu komunistů KS SNB plénu KV KSČ, který byl projednán na plenárním zasedání Jm KV KSČ dne 22. dubna 1969.

³⁶ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 109, inv. č. 54, stanovisko vysokoškolského výboru KSČ v Brně, které projednala mimořádná schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 10. dubna 1969.

Hokejové události měly zcela zásadní vliv na další postup protireformního křídla uvnitř ÚV KSČ, které dostalo prostor na plenárním zasedání ÚV KSČ. Dubček, unavený neustálými konflikty a obrovským nátlakem na svoji osobu, byl po předchozích dohodách nucen abdikovat na funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. Nově se jím stal slovenský politik Gustáv Husák. Také nové předsednictvo ÚV KSČ bylo rekonstruováno zcela v intencích konzervativních sil a dle přání Moskvy. Sice v něm i nadále zůstávali kromě Dubčeka i někteří další umírnění reformisté, ti však ve změněných podmínkách rychle opouštěli ještě donedávna zastávané proreformní postoje. Dubnové plenární zasedání přineslo skutečný a konečný zvrat dosavadního vývoje. Dubčekův pád znamenal zásadní porážku reformního hnutí uvnitř KSČ a prosazení sovětského pojetí normalizační politiky.

Výsledky dubnového plenárního zasedání ÚV KSČ byly přijaty předsednictvem i plénum krajského výboru a zároveň jim byla vyslovena plná podpora. Plénum se v první reakci na změny ve vedení KSČ a přijaté závěry přihlásilo k jednotnému postupu nového vedení ÚV KSČ zcela v duchu přesvědčení, že se mu podaří „*vyvést stranu a společnost z akutní politické krize, ve které se ocitla v důsledku působení protisocialistických sil, které maří naše společné úsilí o realizaci polednové politiky*“. Navíc se zcela v rozporu se skutečností domnívalo, že tato nově přijatá politika je v zájmu obyvatel Československa a bude přijímána veřejností se souhlasem.³⁷ Tato slova dokládá fakt, že ještě po dubnovém zasedání ÚV KSČ vedoucí představitelé krajské stranické organizace uvažovali o možnosti pokračovat v reformní politice. O tomto klamném vidění a nesprávném vyhodnocení celé situace se snažili přesvědčit nejen sami sebe, ale i členskou základnu, kterou v tomto duchu o výsledcích dubnového zasedání ÚV KSČ informovali.

Změny ve vedení KSČ značně posílily konzervativní síly v celé krajské stranické organizaci. Také v krajském vedení docházelo k pokračující diferenciaci postojů mezi zastánci dalšího prosazování polednové politiky a jejich odpůrci. Neustávající tlak vedení KSČ, doprovázený rostoucí aktivitou stoupenců sovětského pojetí normalizace v okresních a základních organizacích KSČ, se odrazil v dalších ústupcích stoupenců reformní politiky, které jejich kritikové ihned využívali ke stupňování svých dalších požadavků. Situace se stala pro některé čelné představitel natolik neúnosná, že na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně, které se sešlo ve dnech 22. a 23. dubna, se několik členů předsednictva pokusilo odstoupit ze svých funkcí, což však nebylo přijato. Mezi nimi byl i tajemník Černý, který tento tlak označil za snahu menšiny zmocnit se většiny v krajském výboru. Názory konzervativních sil na činnost krajského výboru však podle jeho názoru neodpovídaly mínění drtivé většiny členské základny a navíc tento boj nebyl v zájmu KSČ, ale poškozoval ji nejen u stranické veřejnosti, ale i v očích ostatních obyvatel Jiho-moravského kraje. Navrhoval proto ukončit tříštění sil a najít „*společný postup k pozitivním úkolům, které před námi v současné době stojí*“.³⁸

Dubnové plénum však přijalo závazné usnesení, které pověřilo desetičlennou komisí, složenou z drtivé většiny ze zastánců normalizační politiky, aby vypracovala stručnou charakteristiku činnosti předsednictva krajského výboru. Šlo o první materiál tohoto druhu. V čele komise stál Jaromír Koláčný, z reformistů se její práce zúčastnil pouze Ladislav Manoušek. Se závěry komise se nejdříve seznámili členové předsednictva na své schůzi 20. května 1969. Materiál rozebíral postupně všechny schůze předsednictva a jednotlivá přijatá usnesení od ledna 1968. Přijaté závěry vyzněly jako jedna velká kritika činnosti dosavadního předsednictva, které se prý již od ledna 1968 dopouštělo jedné ideově-politické chyby za druhou, svou nesprávnou polití-

³⁷ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 33, inv. č. 24, stanovisko pléna KV KSČ ke změnám v ÚV KSČ, které přijalo plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 18. dubna 1969.

³⁸ ČERNÝ, A.: *Ztratilo krajské vedení důvěru? K nedokončenému plénu KV KSČ*. Rovnost, 5. 5. 1969, s. 1, 4.

kou se odlišovalo od politické linie ÚV KSČ a podceňováním boje proti pravicovým silám umožnilo jejich nerušenou činnost. Toto nesprávné zaměření politiky předsednictva krajského výboru způsobilo, že i pod tlakem vnějších i vnitřních okolností po srpnu 1968 nedošlo ke změně koncepce této politické linie, což vyjadřovala část komise, druhá se přiklonila k názoru, že ke změně celkové koncepce došlo. Předsednictvo v reakci na uvedený materiál nejen tuto kritiku odmítlo, ale polemizovalo s uvedenými závěry, a to na základě rozboru celkové politické činnosti.³⁹

Byla to však bohužel jen poněkud pozdní obhajoba, která nemohla ovlivnit další vývoj v rámci krajského výboru. Neúnosná situace a také vystupňovaný tlak protireformních sil přiměly vedení KSČ provést „palácový převrat“ a odvolat nepohodlné členy krajského výboru. Stalo se tak na zasedání pléna krajského výboru dne 26. května. Jednání se zúčastnil člen ÚV KSČ Jan Piller, který nejprve přednesl návrh na obsazení vedoucího tajemníka Jm KV KSČ v Brně osobou Karla Neuberta, jevícího se vedení KSČ jako vhodný kandidát. V následující diskusi se pro zvolení Neuberta vyslovil i dosavadní vedoucí tajemník Špaček a to zřejmě definitivně rozhodlo, že byl v tajné volbě Neubert zvolen hlasy 43 členů novým vedoucím tajemníkem. Nebyla to však volba jednoznačná, protože proti hlasovalo 22 přítomných členů krajského výboru.⁴⁰ Poté se na pořad jednání dostala zpráva komise, která hodnotila činnost dosavadního vedení krajského výboru. Zprávu představil předseda komise Koláčný, který zdůraznil těžkou pozici komise při své práci. Připomenul, že komise se snažila hodnotit práci předsednictva pokud možno objektivně, což však znělo mnoha přítomným jako „špatný žert“. K výsledkům zprávy se nejprve vyjádřil tajemník Černý. Svoji řeč pojal jako obhajobu dosavadní práce nejen své, ale i celého předsednictva. S hodnocením vyjádřil zásadní nesouhlas, když upozornil přítomné, že zpráva komise vlastně zaujímá negativní postoj k celému polednovému vývoji. Polemizoval s názorem, který poukazoval na to, že někteří členové vedení krajského výboru podléhali pravicovým silám či byli přímo nositeli pravicových názorů. Celou zprávu označil za značně nevyváženou a za pokus překrucovat skutečnost. Důležitým momentem jeho řeči byla pasáž, ve které se opět negativně vyjádřil na adresu vojenské intervence. Na závěr svého velmi závažného vystoupení znovu navrhl svůj odchod z dosavadní funkce. Černý si jasně uvědomoval neudržitelnost své pozice, a proto východisko z této situace viděl v dobrovolném odchodu z funkce. Navíc již necítil dostatečnou podporu od dalších představitelů reformního křídla. Následná diskuse ukázala nesmiřitelná stanoviska obou táborů k hodnocení činnosti předsednictva krajského výboru. Přesto však byla nakonec zpráva vzata jako podklad k vypracování hlubší analýzy činnosti krajské stranické organizace.⁴¹ Po přestávce se slova ujal nový vedoucí tajemník Neubert, který představil návrh na složení nového předsednictva. V diskusi k tomuto bodu zazněly kritické hlasy, které upozorňovaly především na absolutní zastoupení konzervativních sil v novém nejvyšším orgánu KSČ v Jihomoravském kraji, a tím na změnu dosavadního poměru sil. Nepříjemné překvapení přinesl především těm, kteří se nejvíce angažovali v obrodném procesu a s nimiž se najednou již nepočítalo. Člen pléna Vladimír Meliš považoval Neubertův návrh dokonce za provokaci a na místě se vzdal mandátu člena krajského výboru. Jiní poukazovali na negativní reakci, kterou mezi členy základních a okresních organizací složení nového předsednictva vyvolá.

³⁹ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 109, inv. č. 54, návrh stručné charakteristiky činnosti PKV, který projednala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 20. května 1969; podklad pro hodnocení činnosti PKV KSČ.

⁴⁰ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 34, inv. č. 24, návrh na nového vedoucího tajemníka KV KSČ a diskuse k návrhu, která proběhla na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 26. května 1969.

⁴¹ Tamtéž, úvodní slovo J. Koláčného ke zprávě komise, vystoupení tajemníka KV A. Černého a diskuse ke zprávě komise.

Všichni kritikové z progresivního tábora se však shodli na faktu, že změna složení předsednictva Jm KV KSČ je pomstou reformnímu směru ze strany konzervativních sil.

Zděšení reformistů nejvíce vyvolalo vystoupení Josefa Špačka, který i přes vnitřní rozpor vyjádřil souhlas s návrhem, aby Neubert „*pracoval s takovým kolektivem, o kterém ví, že by se mu pracovalo dobře a nejsnáze*“. Naopak zastánci změny namítali, že nové předsednictvo bylo navrženo tak, aby sjednocovalo a prosazovalo tu politickou linii, kterou přijalo dubnové plenární zasedání ÚV KSČ. Více než jedenáctihodinové a v některých chvílích také značně napjaté jednání, poznamenané střetem mezi zastánci obrodného procesu a konzervativními silami, skončilo jednoznačným vítězstvím odpůrců polednové politiky. V tajném hlasování byli novými členy předsednictva zvoleni jednoznační zastánci normalizace. Z 67 přítomných členů krajského výboru hlasovala pro Karla Čecha, Michala Holčáka, Jaromíra Koláčného, Jana Landsmana, Stanislava Mácu, Jana Matulu, Karla Neuberta, Jaroslava Paprstku, Františka Rujbra, Oldřicha Svačinu a Josefa Zudu nadpoloviční většina. Nejméně hlasů obdrželi Holčák, Máca a Svačina, což vypovídalo o jejich malé oblíbě mezi členy krajského výboru. Jediným, koho se konzervativcům nepodařilo do nového předsednictva protlačit, byl Emanuel Barša, předválečný člen KSČ a politik stalinského typu.⁴² Tato první těžká porážka reformního proudu uvnitř krajského výboru v personální rovině, která byla ještě znásobena uvolněním Alfréda Černého z funkce tajemníka Jm KV KSČ v Brně,⁴³ se záhy změnila v sérii následných porážek celkové koncepce polednové politiky. Ty nakonec vyústily v likvidaci celého obrodného procesu a jeho protagonistů. Závěrečný projev Neuberta se snažil vylepšit celkově špatný pocit z velmi vyhocené situace, která celé plenární zasedání doprovázela, a zcela v rozporu s pozdější realitou podával poražené straně ruku ke „smíření“ a snažil se ji uklidnit. Smířlivý tón však v sobě skrýval „čertovo kopýtko“. Neubert ve svém proslovu mimo jiné řekl: „*Myslím si, že je naší povinností, abychom každému takovému poctivě podali ruku, abychom mu umožnili, aby se plně zapojil do našeho úsilí, do boje za nový přístup, za důsledný postup v realizaci politiky ÚV KSČ. A ať už je ta brázda, která zatím mu to nedovoluje, jakkoliv hluboká, myslím si, že když kolektivně mu pomůžeme, každému, že je možno tuto brázdu překročit. Z toho, co říkám, je jisté zřejmé, že v žádném případě nemůžeme počítat, že náš krajský výbor, předsednictvo, případně jiní vedoucí funkcionáři KV půjdou cestou nějakého šikanování, revanšismu, vypichování očí, či jiných odsouzených metod a zvyklostí. Tím neříkáme, že bychom byli smířliví k nějakým pravičácko-oportunistickým a antisovětským projevům, žádný kompromis zde je pro nás nepřijatelný.*“⁴⁴

Plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně skončilo jen tři dny před zahájením dvoudenního plenárního zasedání ÚV KSČ. Otevřel ho 29. května obsáhlým referátem první tajemník ÚV KSČ Husák, který se ve své řeči věnoval především politice KSČ v následujících měsících. Podstatné myšlenky z jeho proslovu poté převzala schválená realizační směrnice, která se stala závazným dokumentem pro všechny podřízené orgány KSČ. Přijatá směrnice svým obsahem směřovala k obnově monopolního postavení KSČ v politickém i společenském životě a k prosazení socialismu v Československu dle sovětského pojetí normalizace. Polednová politika měla být jednou provždy opuštěna a zavržena. Novým politickým kurzem měl být návrat k předlednovým pomě-

⁴² Tamtéž, návrh K. Neuberta na složení nového PKV, diskuse k návrhu a zpráva volební komise.

⁴³ Tamtéž, uvolnění A. Černého z funkce tajemníka KV. Černý v žádosti o uvolnění z funkce argumentoval především tím, že nechce nadále spolupracovat s novým předsednictvem krajského výboru. Jeho složení považoval za návrat k předlednovým poměrům. Neměl dostatečnou důvěru v to, že jeho jednotliví členové budou dostatečně důrazně prosazovat polednovou politiku. Navíc z pozice velmi kritizovaného funkcionáře nechtěl ztěžovat další práci novému vedení krajské organizace KSČ. V následném tajném hlasování se 37 členů krajského výboru vyslovilo pro odchod Černého z funkce, naopak 12 hlasů bylo proti a 12 funkcionářů se zdrželo hlasování.

⁴⁴ Tamtéž, závěrečné slovo K. Neuberta.

rům. Na přijaté závěry zasedání ÚV KSČ reagovaly okamžitě všechny podřízené orgány komunistické strany, Jm KV KSČ v Brně nevyjímaje. Vzrušená debata, která se na plénu rozpoutala, mohla vyvolat u části členů krajského výboru iluzi, že pozice reformního křídla nejsou tak ještě úplně ztracené. Že to byla opravdu jen iluze, ukázalo závěrečné hlasování o stanovisku, ve kterém se krajský výbor zcela v duchu demokratického centralismu přihlásil k tomuto dokumentu. Ten i přes proklamovaná slova o potřebě překonání vnitropolitické a vnitrostranické krize a nutnosti sjednocení všech zdravých sil v KSČ nenechával nikoho na pochybách, co se týče skutečného smyslu přijatých směrnic. Zcela servilně se stanovisko přihlásilo k řešení vztahů KSČ „*k bratrským stranám Sovětského svazu a ostatním socialistickým zemím*“. Důležitým úkolem komunistů bylo v následujících měsících překonat dezorientaci části členů KSČ a nesprávné protisocialistické, protisovětské, pravicově oportunistické názory a nacionalistické tendence.⁴⁵

Průběh plenárního zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 26. května vedl předsednictvo krajského výboru k potřebě jej vyhodnotit a přijmout opatření k tomu, aby se podobná situace již v budoucnu nemohla opakovat. Zpráva, kterou předkládal vedoucí tajemník Karel Neubert, se nejprve hemžila kritikou práce minulého vedení krajského výboru, které mělo zapříčinit nejednotu uvnitř vedení krajské stranické organizace, a to svou neoprávněnou kritikou na adresu odpůrců polednového vývoje. Tato nejednota se prohlubovala a ve svém důsledku vedla k pasivitě členské základny. Proto bylo nutné přistoupit k řešení nahromaděných problémů svoláním květnového plenárního zasedání, které mělo rozpory vyřešit. Jak však zpráva uvádí, byl program jednání nedostatečně připraven a také vlastní průběh ukázal vyhocřenou situaci uvnitř krajského výboru. Opoziční menšina (tou myslel Neubert proreformní křídlo) prý navodila takové klima, které nedovolovalo normálně jednat, a navíc svými obstrukcemi porušovala jednací řád pléna krajského výboru. Neubert poukázal také na průběh diskuse, v jejímž rámci někteří členové jen dále vyhrotili již tak napjatou situaci. Pozastavoval se také nad výroky Černého, Šabaty a dalších na adresu nového předsednictva Jm KV KSČ v Brně a požadoval provést s nimi pohovory. Neubert neskrýval své výhrady především na adresu Černého, jehož platformu charakterizoval jako opozici, která i po personálních změnách v krajském výboru zůstala, jen přeskupila své síly. Přijaté závěry měly do budoucna zabránit těmto excesům především tím, že každá další příprava pléna měla být projednána včas, přičemž se mělo počítat se všemi eventualitami, které se mohly při vlastním jednání vyskytnout. Pomoci měli také zástupci ÚV KSČ na každém plenárním zasedání krajského výboru, a to svojí účastí a aktivním přístupem v rámci jednání.⁴⁶

Výsledky květnového zasedání pléna Jm KV KSČ využili normalizátoři k dalšímu tažení proti reformistům, a to již na plenárním zasedání krajského výboru 30. června a 1. července 1969. Neudržitelnost své dosavadní pozice vyřešil Ladislav Manoušek, který rezignoval na post tajemníka krajského výboru a člena sekretariátu Jm KV KSČ v Brně, a Vladimír Lenc tím, že požádal o uvolnění z funkce předsedy krajského výboru Národní fronty (na jeho místo se dostal normalizátor Emanuel Barša) a člena sekretariátu Jm KV KSČ v Brně. Členy sekretariátu krajského výboru zároveň přestali být Josef Špaček, Alfréd Černý, Ladislav Manoušek, Vladimír Lenc a Bohumil Marčák a na jejich místa zvolilo plénum Karla Neuberta, Zdeňka Krchňáka a Františka Růčku. Členství v plénu krajského výboru se vzdali Karel Čejka, Vladimír Meliš a Jan Trefulka, který byl dle sdělení předsedy krajské kontrolní a revizní komise Františka Filipenského zvolen neoprávněně do tohoto orgánu na krajské konferenci v dubnu 1968. Diskusi

⁴⁵ Tamtéž, usnesení návrhové komise k závěrům a usnesení pléna ÚV KSČ, které bylo přijato na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 31. května 1969. Pro návrh stanoviska hlasovalo z celkového počtu 49 přítomných 45 členů, tři se vyslovili proti návrhu.

⁴⁶ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 109, inv. č. 54, vyhodnocení pléna KV KSČ konaného 26. května 1969, které projednávalo předsednictvo Jm KV KSČ v Brně dne 6. června 1969.

k Trefulkově případu, který celou kauzu považoval za návrat k praktikám padesátých let, provázelo množství osobních útoků. Také Jaroslav Šabata přestal být členem krajského výboru, protože mu bylo pozastaveno k 25. červnu členství v KSČ za hrubé porušování stanov KSČ a ohrožování dobré pověsti komunistické strany. Ve funkci vedoucího oddělení státních orgánů a společenských organizací a v rámci aparátu Jm KV KSČ dále skončil Jaroslav Staněk, který se ohradil proti svému odvolání v dopise adresovaném členům krajského výboru, kde uvedl, že jako hlavní důvody pro jeho odvolání byly zmíněny obhajoba polednové politiky a podpora pravicových sil. S těmito argumenty však Staněk nesouhlasil a považoval ji za součást revanše ze strany konzervativních sil vůči své osobě. Varoval, že tento postup je uplatňován i v případech dalších lidí, přičemž šlo o organizovanou akci, která bude mít vážné důsledky pro práci KSČ v kraji.⁴⁷ Převrat v krajském stranickém vedení tak byl dokončen a představitelé proreformních sil se nezmohli na sebemenší odpor. Jejich neschopnost jakékoliv účinné obrany byla navíc znásobena tím, že ze svých funkcí odešli dobrovolně, tedy na vlastní žádost.

Konečné slovo na dvoudenním zasedání pléna dostal vedoucí tajemník Neubert. Opět hovořil o potřebě izolovat pravicové síly v KSČ i ve společnosti, brojil za uplatňování demokratického centralismu, jasný souhlas vyslovil s realizačními směrnicemi, které přijal ÚV KSČ, ohradil se proti prohlášení *2000 slov* a reakci na tento dokument ze strany bývalého Dubčekova vedení a poté se vrátil k hlasům, které varovaly před návratem padesátých let. Snad si ta léta dokonce přál, protože z pozice normalizátora sovětského stříhu vyzdvihl obrovské pracovní úsilí a také neustálý pohyb, které v těchto letech panovaly, aniž by se dotkl byť jen jednou větou temných stránek tohoto období, ke kterým patřila především masová nezákonnost. Členové krajského výboru tak mohli slyšet z Neubertových úst také následující dosti uvěřitelná tvrzení o padesátých letech, která byla namířena především proti všem zastáncům a předním představitelům polednové politiky: *„To všechno jsme dělali pro sebe, ale je třeba říci, že prospěch z toho měli i ti, kteří nedělali a kteří dnes 50. léta odsuzují, je nutno vidět, že i toto byla 50. léta. A proto prosím, když se hovoří o nebezpečí návratu 50. let, aby se bralo i toto v úvahu a vyjadřovali jsme se přesně. Dnes mladí lidé kolem 20 let si toto nepamatují a my je těmito pohledy do minulosti desorientujeme a přitom máme odpovědnost za to, abychom i mladým lidem říkali pravdu, čistou pravdu, nic nezakrývali, ale samozřejmě nezakrývali ani ty klady, které se v naší práci projevovaly. A nemůžeme zakrýt ani to, soudružky a soudruzi, že hlasy o nebezpečí 50. let a varování se před jejich projevy jsou právě od těch lidí, kteří právě svou minulou činností v loňském roce zavedli naši společnost do politické krize a odpoutávají pozornost od sebe, a že by potom chtěli, aby to, o co se přičiňují, a od těch neblahých závěrů a příčin, které byly udělány, od toho se chtějí distancovat, a to samozřejmě my nemůžeme připustit.“*⁴⁸

Blížící se první výročí srpnové okupace Československa přidělovalo vedoucím představitelům krajského výboru velké vrásky. Přípravy ke zvládnutí demonstrací, které se měly dle bezpečnostních orgánů uskutečnit za účasti velké části veřejnosti, probíhaly již od počátku srpna, a to po linii státně bezpečnostní a po stránce politické. Dne 7. srpna se zabývalo přípravami opatření předsednictvo Jm KV KSČ v Brně, které vydalo směrem k občanům prohlášení. V něm uvádělo zcela v rozporu se skutečností, že se chystají provokace pravicově oportunistických a protisocialistických sil. Občany od účasti na demonstracích odrazovalo a vyzývalo je k udržení klidu a pořádku, protože *„jediným východiskem ze současného krizového stavu je důsledné*

⁴⁷ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 34, inv. č. 24, schvalování usnesení, dopis člena KV J. Staňka a uvolnění J. Trefulky z funkce člena KV. Body projednalo plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně ve dnech 30. června a 1. července 1969.

⁴⁸ Tamtéž, závěr zasedání.

plnění realizační směrnice květnového pléna ÚV KSČ⁴⁹. Obyvatele Jihomoravského kraje zároveň prohlášení varovalo, že k udržení pořádku budou orgány státní správy a bezpečnosti postupovat nekompromisně.⁴⁹ Je jasné, že nešlo jen o to zabránit možným škodám na zdraví a majetku, ale především zabránit jakékoliv opoziční akci, kterou považovali vedoucí představitelé krajské stranické organizace za útok proti normalizačnímu režimu a ohrožení jeho podstaty. Opatření v největším stupni utajení vypracovaly na svých úsecích nejen bezpečnostní orgány, tj. KS SNB a KS Lidových milicí, ale rovněž vedoucí tajemníci jednotlivých okresních výborů KSČ a Městského výboru KSČ v Brně dostali za úkol vyhotovit harmonogram nezbytných kroků k „zajištění klidu a pořádku“. Panovalo všeobecné přesvědčení, že největší demonstrace lze očekávat právě v jihomoravské metropoli, a proto se veškerá opatření soustředila především na zajištění bezpečnosti v tomto městě. Účastníci koordinační schůzky dne 18. srpna se shodli v názoru, že celkovou situaci podcenily jak orgány státní správy, tak okresní stranické výbory. Závěr schůzky vyzněl na jedné straně jako obava z následujících dní, na druhé straně zároveň Neubert všechny přítomné ubezpečil, že „to zvládneme, že máme pevné stranické vedení, jednotné, které je schopné situaci usměrnit“. Jedním dechem však dodával, že proti normalizačnímu režimu stojí chytrý a rafinovaný nepřítel, který ví, kde může režim nejvíce poškodit. Tohoto nepřítele bylo možné dle Neubertových slov porazit především politicky a v případě porušení zákona i ze strany bezpečnosti státu. Proto byl příslušníkům Lidových milicí vydán stejný tajný rozkaz jako příslušníkům bezpečnosti. Zahraničním kameramanům mělo být zabráněno v tom, aby si natáčeli dokumentární záběry z případných demonstrací a protestních akcí. Celou státně bezpečnostní akci měla řídit krajská koordinační komise Rady obrany v čele s předsedou Krajského národního výboru v Brně Zdeňkem Vávrou, v okresech měly zajištění bezpečnosti řídit a předávat informace nadřízeným orgánům okresní koordinační komise. Aktivizována byla také Národní fronta a v ní sdružené jednotlivé společenské a zájmové organizace.⁵⁰

Protestními akcemi se však v Brně zabránit nepodařilo. Především mladí lidé se již od dopoledních hodin začali v malých skupinkách shromažďovat ve středu města. V pasáži Beta pokládali květiny a zapalovali svíčky na místech, kde v srpnu 1968 vznikla pietní výzdoba k uctění památky usmrcených v první den okupace. Zpočátku poklidné shromáždění se vlivem postupující brutality zásahových jednotek bezpečnosti, Lidových milicí a Československé lidové armády, které neváhaly nasadit proti demonstrujícím i těžkou vojenskou techniku, vodní děla, slzný plyn a dokonce střelné zbraně s ostrými náboji, změnilo v místo střetů se zasahujícími bezpečnostními orgány. Situace, která chvílemi připomínala bitevní pole, přerostla v brutální útoky příslušníků bezpečnostních sborů vůči demonstrantům, z nichž dva tento zásah zaplatili životem. Použité způsoby zasahujících jednotek při rozhánění jednotlivých skupin demonstrujících nemohly zůstat bez odpovědi protestujících v podobě házení kamenů na zasahující příslušníky, stavění improvizovaných barikád, skandování hesel a zapalování služebních aut bezpečnosti. I přes materiální převahu se příslušníkům zasahujících jednotek značně vyhrčenou situaci podařilo zvládnout teprve před půlnocí 21. srpna 1969 rozeznáním posledních zbytků odporu demonstrujících. Dalšímu možnému sročení protestantů zabránil Národní výbor města Brna vydáním zákazu nočního vycházení od 20.00 do 5.00 hodin, který byl odvolán až po

⁴⁹ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 110, inv. č. 54, zápis ze schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 7. srpna 1969. Dále k tomu *Pro klid a pořádek. Z jednání předsednictva Krajského výboru KSČ*. Rovnost, 8. 8. 1969, s. 1.

⁵⁰ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 110, inv. č. 54, tištěný materiál Kontrolní zpráva o realizaci opatření přijatých PKV 7. srpna 1969 k výročí srpnových událostí, kterou projednala a schválila mimořádná schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 18. srpna 1969.

třech dnech. V menším rozsahu pak pokračovaly protesty i následující den, kdy poslední zásah bezpečnostních složek skončil ve 21.30 hodin.⁵¹

Na rozdíl od policejní brutality při vlastních zásazích a poté při zatýkání a následných výsleších zadržených, které nebyly nikdy řádně vyšetřeny, bylo vedením krajského výboru nepřístojné chování demonstrantů zneužito k propagandistickému tvrzení, že do protestů se kromě jejich iniciátorů a organizátorů zapojili také chuligáni a recidivisté. Tito vandalové měli mít také podíl na tom, že se protistátních akcí zúčastnila školní mládež. A aby toho nebylo málo, vinu na zastřelení dvou mladých lidí členy zasahujících jednotek přičkló předsednictvo Jm KV KSČ v Brně protistátním silám. Zatímco tedy kontrarevoluce svým vystoupením měla nést plnou odpovědnost za události, zasahující jednotky byly pochváleny za příkladnou rozvahu a obětavost a jejich zákroky byly prý „provedeny v zájmu všech občanů našeho kraje“.⁵² Tímto gestem se legitimizovala brutalita zasahujících bezpečnostních složek. Normalizační režim triumfoval. Podařilo se mu totiž zlomit i odpor v ulicích, a to za pomoci střelných zbraní, obušků, slzného plynu, těžké vojenské techniky a vodních děl. Cesta k dokončení normalizace byla tímto brutálním zásahem otevřena.

Srpnové demonstrace využili normalizátoři ve vedení krajského výboru k nové ofenzivě, která byla namířena proti všem nositelům pravicového oportunismu v krajské stranické organizaci. Důležitým předpokladem pro jejich odhalení se mělo stát komplexní hodnocení celkové činnosti jednotlivých členů a kandidátů krajského výboru, pracovníků aparátu Jm KV KSČ, poslanců Federálního shromáždění a České národní rady a funkcionářů a členů podřízených orgánů KSČ, orgánů státní správy a Národní fronty a vedoucích hospodářských funkcionářů v letech 1968 a 1969. K realizaci tohoto úkolu byly předsednictvem krajského výboru zřízeny zvláštní komise, které měly shromáždit potřebné doklady, na jejichž základě pak mělo vlastní zhodnocení provést předsednictvo Jm KV KSČ v Brně. Tyto komise měly být nestranné a stát mimo funkcionářské sbory krajského výboru. Ve skutečnosti se jejich členy stali horliví stoupenci sovětského pojetí normalizace. Jejich práci za „očistu“ KSČ dokládá materiál shromážděný za účelem hodnocení práce bývalého tajemníka Alfréda Černého. Černý v něm byl označen za osobu nesebekritickou, uznávající jen argumenty jemu blízkých lidí a odmítající názory druhých. Jeho pravicové názory se nezměnily a pod jeho vedením došlo k vážným chybám práce celé krajské stranické organizace. Na základě tohoto usnesení doporučilo předsednictvo plénu krajského výboru uvolnit Černého z funkce člena pléna krajského výboru a z funkce člena pléna ÚV KSČ.

Negativně hodnocena byla rovněž práce bývalého ideologického tajemníka Ladislava Manouška, který dle podkladů zastával a dosud zastává nesprávné pravicové názory. Také u jeho osoby se mělo jednat o jeho dalším setrvání ve funkci člena pléna krajského výboru.⁵³ V duchu snahy vytlačit s konečnou platností představitele pravice z jejich dosavadních pozic v rámci krajského výboru se nesla rovněž další schůze předsednictva krajského výboru, která se konala dne 18. září 1969. V rámci kádrových návrhů tak předsednictvo pléna Jm KV KSČ v Brně doporučilo plénu krajského výboru hlasovat pro odvolání Špačka, Manouška, Černého, Šabaty, Smítala, Solaře, Lence, Marčáka, Slavíka, Mojžíše, Pánovce a Sedláčka z funkce člena pléna a dalších

⁵¹ K událostem v srpnu 1969 v Brně podrobně BŘEČKA, J.: *Divoký západ si z našeho státu dělat nedáme... Průběh demonstrací 21. a 22. srpna 1969 v Brně*. Paměť a dějiny 3, 2009, č. 3, s. 33–48. K tomu též TŮMA, O. et al.: *SRPEN '69. Edice dokumentů*. Praha 1996.

⁵² *Občanům Jihomoravského kraje! Provolání předsednictva KV KSČ*. Rovnost, 22. 8. 1969, s. 1.

⁵³ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 110, inv. č. 54, hodnocení A. Černého, které projednala a schválila schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 4. září 1969; hodnocení L. Manouška. Manoušek byl ve zprávě obviněn, že za jeho působení ve funkci ideologického tajemníka v kraji nefungovala stranická propaganda a že jeho postoje a názory ovlivňovali Šabata a Solař.

devět členů uvolnit z funkce člena nebo kandidáta pléna krajského výboru. Zároveň doporučilo byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích odvolat Špačka z funkce poslance České národní rady.⁵⁴ K hodnocení činnosti vedoucích nositelů pravicového oportunismu v krajském výboru se vrátili členové předsednictva Jm KV KSČ v Brně znovu na své schůzi dne 25. září. Mezitím totiž zaslali vyjádření ve formě otevřeného dopisu předsednictvu vedení krajského výboru dva z těchto „pravičáků“ – Černý a Manoušek. Oba hodnocení své činnosti považovali za značně neobjektivní při snaze najít za každou cenu „*hlavního viníka všech minulých chyb v kraji*“. Jako důležitý argument, který členové nového vedení krajského výboru vzali jako útok na normalizační politiku KSČ, oba uvedli, že za dnešní politické situace se nemohou a nechtějí nadále na této politice osobně podílet. Znormalizované předsednictvo však Černého a Manouškovu kritiku jednoznačně odmítlo a opětovně naléhalo na jejich odvolání z dosavadních politických funkcí. Nejvíce však „ležel v žaludku“ hodnotící komisi další člen bývalého pravicového vedení kraje Šabata, který byl v předloženém materiálu označen za nositele protisovětských postojů a hlavního teoretického a ideového tvůrce „*tzv. nové politiky strany nejen v kraji, ale i v celostátním měřítku*“.⁵⁵ Schůze předsednictva krajského výboru však neprojednávala jen personální otázky, i když to byla hlavní náplň zasedání, ale zároveň navrhla plénu zrušit všechna usnesení tohoto orgánu krajského výboru z května 1968 až ledna 1969, která se neslučovala se sovětským pojetím politiky normalizace.⁵⁶

Záříjová schůze předsednictva krajského výboru se konala v době horečných příprav plenárního zasedání ÚV KSČ, které proběhlo ve dnech 25.–26. září 1969, a to zcela v režii sovětského pojetí normalizačního režimu. Nejen že odsoudilo činnost Dubčekova vedení KSČ za neschopnost čelit útokům proti KSČ a obvinilo je, že dovolilo pravici ovládnout všechny důležité posty ve stranickém aparátu a státní správě, a tím umožnilo přípravu kontrarevolučního převratu, ale považovalo boj proti pravici za jediný cíl chystaných čistek a budoucí kádrové práce. Plénum poté odvolalo svá stanoviska z července a srpna 1968, vysočanský sjezd prohlásilo za neplatný a stejně tak byly neplatné mandáty jeho delegátů. Akční program KSČ z dubna 1968 zrušilo jako revizionistický a nesprávný dokument. Reformní síly zaznamenaly drtivou porážku, která byla umocněna dalšími čistkami uvnitř nejvyššího stranického orgánu. Devět významných reformistů bylo vyloučeno z ÚV a dalších devatenáct se raději funkce vzdalo dobrovolně. Největší ohlas mělo odvolání Dubčka z postu člena předsednictva ÚV KSČ a z funkce předsedy Federálního shromáždění. Záříjové plenární zasedání ÚV tak skoncovalo se vším, co představovalo program reformem, a dalo zelenou útoku na vše a všechny, kteří své osudy spojili s polednovou politikou.

K výsledkům pléna ÚV KSČ se vyjádřilo plenární zasedání krajského výboru na narychlo svolané schůzi 28. září. S přijatými závěry vyslovili souhlas nejprve jednotliví diskutující, kteří považovali celé zasedání za důkaz síly husákovského vedení KSČ, a posléze se s hodnocením politického vývoje od ledna 1968 ztotožnilo i schválené stanovisko. Po jednotlivých komunistech, a to ve všech oblastech společenského života, měla být do budoucna požadována „*jejich*

⁵⁴ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 111, inv. č. 54, tištěný materiál Návrh pro plénum KV KSČ – kádrová opatření, který projednala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 18. září 1969. V krátké charakteristice jednotlivých členů krajského výboru, kteří byli navrženi na odvolání, se jako hlavní důvod uvádělo, že jde o nositele pravicově oportunistických myšlenek a výrazné představitele polednové politiky.

⁵⁵ Tamtéž, vyjádření PKV ke stanovisku A. Černého; stanovisko k dopisu L. Manouška; návrh na hodnocení činnosti J. Šabaty. Členové komise si při hodnocení činnosti Šabaty dali opravdu záležet, celý materiál má 14 tištěných stran, které jsou popsány „objektivními“ argumenty, usvědčujícími Šabatu z protisocialistických a protisovětských postojů. Materiály projednávala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 25. září 1969.

⁵⁶ Tamtéž, návrh na zrušení usnesení plén KV KSČ, který projednávala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 25. září 1969.

osobní zodpovědnost za vyhodnocení minulého vývoje, za posouzení docílených výsledků konzolidčního procesu a upřesnění postupových plánů tak, aby byla patrná jednoznačná politická orientace a angažovanost podporující nové vedení strany“.⁵⁷

Radikální očiستا celostátního vedení KSČ od nositelů proreformní politiky měla svoji odezvu i na úrovni krajského výboru. Přitvrzení normalizačního vedení v kádrových otázkách se projevilo ve skutečnosti, že předsednictvo Jm KV KSČ v Brně navrhlo plénu přímo vyloučit Špačka, Lence, Černého, Pánovce, Manouška, Marčáka a dalších pět dosavadních členů z krajského výboru a Šabatu a Smítala jako teoretické nositele pravicového oportunismu a revizionisty z KSČ. U deseti členů krajského výboru doporučilo předsednictvo, aby plénum krajského výboru přijalo jejich rezignace na členství v tomto orgánu KSČ. Normalizační vedení krajského výboru se naopak muselo rozloučit se svým „člověkem“, když navrhl plénu, aby souhlasilo s rezignací Josefa Zudy na post člena předsednictva Jm KV KSČ v Brně. Zuda svůj odchod zdůvodňoval nespokojeností části členské základny jihomoravské krajské stranické organizace s jeho postoji v srpnu 1968, kdy se zúčastnil tzv. vysočanského sjezdu KSČ, na kterém byl zvolen do nového ÚV KSČ.⁵⁸

Kádrové návrhy na vyloučení a uvolnění stávajících členů a kandidátů krajského výboru se dostaly na pořad jednání pléna Jm KV KSČ v Brně 3. října. Při projednávání tohoto bodu řídil zasedání tajemník Michal Hočák. Hned v úvodu své řeči všem přítomným vysvětlil, proč namísto schválení žádosti o uvolnění z funkce člena krajského výboru, kterou podali mezi jinými také Špaček, Lenc, Manoušek, Marčák a Pánovec, navrhlo předsednictvo tyto funkcionáře z krajského výboru vyloučit. Stalo se tak z důvodu, že „*schválením resignací těchto soudruhů by byl úplně setřen rozdíl jejich podílu a odpovědnosti, kterou mají jednotliví soudruzi za nedostatky a chyby, k nimž po lednu 1968 v našem kraji došlo. Tito soudruzi byli přece v čele krajského výboru, a nesou proto právem hlavní odpovědnost za jeho činnost*“.⁵⁹ Tímto tvrzením dal jednoznačně najevo, že uvedení funkcionáři nemohou počítat s jakoukoliv shovívavostí, jak o tom původně na jaře 1969 hovořil vedoucí tajemník Neubert. Po úvodním slově došlo na samotné hlasování. Každý návrh byl nejprve zdůvodněn, poté se k němu vyjádřil postižený a nakonec se o každém návrhu hlasovalo zvlášť. Žádné drama nikdo v podmínkách obměněného krajského výboru neočekával, takže i hlasování dopadlo dle představ hlavních normalizátorů. Postupně tak byli z krajského výboru vyloučeni Josef Solař, Karel Blažek, Josef Špaček, Ladislav Manoušek, Vladimír Lenc, Bohumil Marčák, Jan Pánovec a poté z KSČ Jaroslav Šabata a Karel Smítal. Všichni jmenovaní byli označeni za exponenty pravice uvnitř krajského výboru a kritizováni za zanašení nesprávných metod při uplatňování vedoucí úlohy KSČ ve společnosti. Jejich hlavním

⁵⁷ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 34, inv. č. 24, diskuse a návrh stanoviska na usnesení, který byl přijat na plenárním zasedání Jm KV KSČ dne 28. září 1969.

⁵⁸ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 111, inv. č. 54, zápis ze schůze PKV, která se konala dne 2. října 1969; návrh na vyloučení J. Šabaty z KSČ. Šabata byl označen za nositele pravicových a oportunistických myšlenek v KSČ. Šabatovi však nejvíce „uškodilo“, že jej hodnotící komise nařkla z nepřátelství proti Sovětskému svazu, což se v té době a zvláště u člena KSČ neodpouštělo. „*U s. Šabaty jde o politické pozice, vycházející z důsledně protisovětských postojů, z pozice netřídní a nemarxistické. Cílem těchto postojů byla roztržka mezi naší a sovětskou komunistickou stranou, a které tedy počítaly i s důsledky realizace takové politiky nejen uvnitř země, ale i v mezinárodním měřítku. Šlo tedy o politiku protisovětskou a protisocialistickou*.“ Dvojnásobně při posuzování činnosti vedoucích představitelů krajského vedení je názorně vidět při hodnocení práce vedoucího tajemníka Karla Neuberta. Zatímco tedy Špaček, Černý či Šabata jsou v materiálech označeni jako nositelé pravicového oportunismu, Neubert jako přední stoupenec tvrdé normalizace se jevil zpracovatelům hodnocení jako zásadový komunista, jehož „*ideové politické názory a postoje vychází důsledně z principů marxismu-leninismu. Svou zásadovost a rozvahu prokázal v srpnových dnech 1968 i v dalším po něm následujícím vývoji*“.⁶⁰ Tamtéž, návrh na hodnocení vedoucího tajemníka KV KSČ K. Neuberta, který projednávala schůze předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 27. listopadu 1969.

proviněním však byla angažovanost v polednové politice a prosazování principů demokratizace společnosti. Na stejném zasedání se do funkcí ideologického a organizačního tajemníka krajského výboru tajným hlasováním dostali Oldřich Klíčnický a František Růčka, přední normalizátoři a zastánci husákovského vedení KSČ. I zde se neočekával žádný jiný výsledek, než který byl již dopředu předjednan. Hlasování mělo dodat celému procesu jakýsi punc legitimacy a formálně tak naplnit stanovy KSČ. Přijaté kádrové návrhy znamenaly konečnou porážku reformistů uvnitř krajského výboru, jak o tom na závěr jednání hovořil vedoucí tajemník Neubert. Svým projevem nenechal nikoho na pochybách, když prohlásil, že boj proti pravici i přes provedenou čistku v krajském výboru ještě není u konce, ale bude i nadále pokračovat. „*Zde naopak co neotevřeněji řeknu, že již nepřipustíme, aby strana byla místem, kde se bude formovat opozice proti straně, a aby naše ulice se změnila v arénu protisocialistických sil.*“ Zdrucující kritice rovněž podrobil dubčeckovské vedení KSČ, když tvrdil, že dovolilo zástupcům pravice, aby „*si mohli dělat, co chtěli, co potřebovali.*“⁵⁹

Kritice normalizačního režimu se nevyhnulo ani pokračující praktické provádění rehabilitací podle zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci a samotný rehabilitační zákon. Předsednictvo krajského výboru se k provádění rehabilitací v praxi vyjádřilo na své schůzi 27. listopadu 1969. Nikoho zřejmě nepřekvapí jeho tvrzení, že dosavadní praxe „*při provádění soudních rehabilitací je silně poznamenána vlivy pravicově oportunistických a antisocialistických sil.*“ Nebezpečí vidělo především v údajném hromadném rušení původních rozsudků, což prý ukazovalo na beztrždní přístup rehabilitačních senátů. Na závěr tedy doporučovalo novelizovat rehabilitační zákon tak, aby „*další průběh rehabilitací odpovídal záměrům, vyjádřeným v preambuli zákona, zejména aby bylo zabráněno neodůvodněné rehabilitaci třídních nepřátel, kteří se provinili proti republice.*“⁶⁰

Vyhlášený boj pravicovému oportunismu se promítl také do zrušení všech přijatých materiálů a usnesení, které přijalo bývalé vedení krajského výboru v období od srpna 1968 až do března 1969. Normalizační vedení si dalo tu práci, že jednotlivá usnesení nechalo opsat a poté k nim uvedlo vlastní zdůvodnění, na základě kterých měla být zrušena. Zvláště nesprávná a neslučitelná s politikou normalizace se zdála usnesení a prohlášení z doby srpnové okupace, která „*jsou poplatná linii, kterou zastávalo bývalé vedení KV KSČ, a která jsou v rozporu s usnesením ÚV KSČ a s marxisticko-leninskými principy stranické práce.*“⁶¹

Vedle první fáze provedení „očisty“ strany se na podzim 1969 opětovně rozeběhly práce na analýze celkového politického vývoje v Jihomoravském kraji od ledna 1968 do dubna 1969 a postupu normalizace v krajské stranické organizaci a v Jihomoravském kraji. O výsledcích této analýzy, k níž připravila podklady jednotlivá oddělení krajského výboru, si pro plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně 19. prosince 1969 připravil úvodní projev vedoucí tajemník krajského výboru Karel Neubert. Podrobil v něm zdrucující kritice „*nositele pravicového oportunismu,*“ které označil za dobrodruhy. Zcela v rozporu se skutečností tvrdil: „*Polednový vývoj v našem kraji neodpovídal zásadám polednové politiky. Hrozil rozvrat socialistického zřízení, byly prokazatelně konány kontrarevoluční pokusy, kterým pro působení objektivně vytvářely podmínky*

⁵⁹ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénum KV – rok 1969, k. 34, inv. č. 24, návrh na vyloučení z členství KV; případ K. Smitala a J. Šabaty; závěrečné slovo K. Neuberta. Všechny body projednávalo plenární zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 3. října 1969.

⁶⁰ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Předsednictvo KV – rok 1969, k. 112, inv. č. 54, návrh stanoviska předsednictva KV KSČ k provádění soudních rehabilitací, který byl přijat na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 27. listopadu 1969.

⁶¹ Tamtéž, návrh na zrušení nesprávných usnesení z předsednictva KV KSČ z roku 1968 a 1969, který byl přijat na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 27. listopadu 1969.

pravicové oportunistické síly v politickém vedení kraje.“ A aby nenechal nikoho z přítomných na pochybách, označil tyto bývalé funkcionáře krajského výboru za lidi, kteří prý nikdy nebyli skutečnými komunisty, což prokázali především v srpnu 1968. Jak však dodal, existovaly v kraji „zdravé síly“, které údajně rozpoznaly tuto oportunistickou politiku a postupnými kroky rozlepťovaly tuto pravicovou činnost, až konečně po dubnovém a poté zářijovém plenárním zasedání ÚV KSČ v roce 1969 dosáhly „přesvědčivého vítězství“. Neubert zároveň přítomné upozornil, že boj s pravicovým oportunismem uvnitř KSČ ještě není dokončen a je v něm nutné i nadále pokračovat. Z toho důvodu proto také plénum krajského výboru schválilo zavést se všemi vyloučenými členy a kandidáty krajské stranické organizace stranické šetření a s některými z nich pak navíc disciplinární řízení.⁶²

Plénium krajského výboru, které se sešlo 19. prosince, nejprve vyslechlo referát člena předsednictva Karla Čecha, který mimo jiné uvedl, že pohovory se všemi členy a kandidáty krajského výboru skončily. Poté se slova ujal vedoucí tajemník Karel Neubert, který přednesl analýzu politiky a politické praxe orgánů krajského výboru v roce 1968 a v prvních měsících roku 1969. Analýza podrobně rozebírala jednotlivé fáze celého polednového vývoje s tím, že zcela v duchu nového normalizačního režimu označila celé toto období za snahu o prosazování pravicové oportunistické koncepce, která přešla až na „extrémní pozice protistranické a likvidátorské platformy [...]“. Dle analýzy to však byly zdravé levicové síly uvnitř KSČ, které tyto pravicové a kontrarevoluční skupiny postupně odhalovaly a svou ofenzívou je dovedly až ke konečné mocenskopolitické porážce. Jak však ze zprávy vyplývá, její autoři si však tímto vítězstvím nebyli vůbec jisti, proto na závěr opětovně orgány krajského výboru vyzvaly, aby za účelem prosazení normalizace nejprve neutralizovaly a poté izolovaly protikomunistické a pravicové síly v Jihomoravském kraji.⁶³

Summary

The South Moravian Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in 1968–1971. From the August Occupation Forces to Defeat Reform and “Victory” Normalization I

The South Moravian Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in Brno belonged since the early sixties to a very significant party body in which a reform movement gradually crystallized attempting to democratize not only the Communist Party of Czechoslovakia in Brno but also individual areas of social life, hence the whole Czechoslovak society. It was primarily a group of leading officials of the regional party committee headed by Chief Secretary Josef Špaček who realised the need of fundamental changes of the political system itself and in the spirit of greater democratization and openness to various social groups of the population. His efforts were crowned at least by a partial success mainly in the first half of 1968 when they succeeded to get through some reform steps into life despite many accumulated problems from the past twenty years of the communist government monopoly and at the cost of painful compromises. Promisingly developing reform movement within the South Moravian regional party

⁶² Tamtéž, úvodní slovo pro plenární zasedání KV KSČ 19. prosince 1969, které pronesl vedoucí tajemník krajského výboru K. Neubert na schůzi předsednictva Jm KV KSČ v Brně dne 18. prosince 1969.

⁶³ MZA, f. G 593 Jm KV KSČ v Brně, Plénium KV – rok 1969, k. 34, inv. č. 24, tištěný materiál Vývoj politiky a důsledky politické praxe orgánů Jm KV KSČ během roku 1968 a první třetiny roku 1969 a stav konsolidačního procesu v krajské organizaci a kraji. Analýzu přednesl vedoucí tajemník krajského výboru K. Neubert na plenárním zasedání Jm KV KSČ v Brně dne 19. prosince 1969.

organization and the regional committee was, however, forcibly closed in August 1968 by arrival of the occupation forces to Czechoslovakia and a consequent standardization regime that not only negated the whole after January political development, but also many of its first leaders were publicly gibbeted so that afterwards it transferred its interest to officers and members of all organs and components of the Communist Party, hence all the organs and organizations of political, public, social and economic life.